

Eeva Eloranta ja Noora Matikainen

LAISKAKATTI JA FAARAOKISSA SEKÄ
MUITA SATUJA
Satupuu-projektin raportti

Opinnäytetyö
Kulttuuripalvelujen koulutusohjelma

Joulukuu 2007

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Opinnäytetyön päivämäärä 7.11.2007
Tekijä(t) Eeva Eloranta ja Noora Matikainen		Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kulttuuripalvelujen koulutusohjelma Taide- ja kulttuurikasvatus
Nimeke Laiskakatti ja Faaraokissa sekä muita satuja - Satupuu-projektin raportti		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyömme on toiminnallinen projektityö, joka perustuu Ristiinassa keväällä 2006 tehtyyn Satupuu-projektiin. Projektiin osallistuivat Ristiinan kirjasto ja Hangastenmaan, Kirkonkylän, Kuomion, Pellosniemen sekä Vitsiälän koulut. Toimeksiantajana opinnäytetyössämme toimii Mikkelin kaupungin kirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto.</p> <p>Opinnäytetyömme käsittelee suomalaista sadutusmenetelmää. Sadutuksessa annetaan lapselle mahdollisuus kertoa omia ajatuksiaan. Lapsi kertoo saduttajalle omin sanoin tarinan, jonka saduttaja kirjaa ylös sana sanalta. Tämän jälkeen sadun kirjaaja lukee tarinan lapselle ja lapsi saa korjata halutessaan kertomaansa satua. Työmme koostuu sadutuksen perusteista ja Satupuu-projektin kuvauksesta.</p> <p>Sadutimme projektin aikana kaikki 1. - 2. luokkien oppilaat. Sadutuksen jälkeen lapset maalasivat omista saduista. Toukokuussa 2006 kokosimme lasten tuotoksista näyttelyn Ristiinan kirjastoon. Projektin lopputuotoksena toimitimme syksyllä 2007 lasten saduita ja maalauksista satukirjan <i>Laiskakatti ja Faaraokissa sekä muita satuja</i>.</p> <p>Satupuu-projektin tarkoituksena oli tuoda lasten itsensä tuottama kulttuuri näkyväksi ja arvostetuksi. Sadutuksen kautta halusimme innostaa lapsia tuomaan esille omia ajatuksia ja rohkaista heitä omaan ilmaisuun. Lisäksi halusimme antaa kouluille sekä kirjastolle ideoita uusien toimintamuotojen kehittämiseen.</p>		
Asiasanat (avainsanat) satu, sadutus, saduttaja, lasten kertomakulttuuri, taidekasvatus, vastavuoroisuus, satukirjan valmistaminen, lasten taidenäyttely		
Sivumäärä s. 49	Kieli Suomi	URN URN:NBN:fi:mamk-opinn200874473
Huomautus (huomautukset liitteistä) Laiskakatti ja Faaraokissa sekä muita satuja -satukirja		
Ohjaavan opettajan nimi Pirkko Heikkinen		Opinnäytetyön toimeksiantaja Mikkelin kaupungin kirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis November 11, 2007
Author(s) Eeva Eloranta ja Noora Matikainen	Degree programme and option Cultural services degree program Art and cultural education	
Name of the bachelor's thesis Laiskakatti and Faaraokissa and other fairy tales – Satupuu-project report		
Abstract <p>Our bachelor's thesis is a functional project based on the Satupuu-project completed in Ristiina in late winter 2006. The library of Ristiina and the schools of Hangastenmaa, Kirkonkylä, Kuomio, Pellosniemi and Vitsiälä participated in the project. The bachelor's thesis was commissioned by the library in the town of Mikkeli, the provincial library of Etelä-Savo.</p> <p>Our bachelor's thesis deals with Finnish story crafting-method. During story crafting the child is given the possibility to tell his or her own thoughts. The child tells in his or her own words a story to an adult who records the child's story word by word. After this the adult reads the story to the child and the child may repair the fairy tale if he or she wishes. Our work is composed of the basics of story crafting and a description of the Satupuu-project.</p> <p>During the project all the pupils of the 1st - 2nd classes told their own stories to us. After the story crafting, the children painted their own fairy tales. In May 2006 we collected an exhibition from the children's creations for the library of Ristiina. As a result of the project we edited a book of children's fairy tales and paintings <i>Laiskakatti and Faaraokissa and other fairy tales</i> in autumn of 2007.</p> <p>The purpose of the Satupuu-project was to have culture produced by the children themselves seen and appreciated. With story crafting we wanted to inspire children to bring out their own ideas and thoughts and to encourage them in their own expression. Furthermore, we wanted to give ideas to schools and the library, for developing new forms of activity.</p>		
Subject headings, (keywords) fairy tale, story, story crafting, story crafting educator, the children's story culture, art education, reciprocity, preparation of the fairy tale book, the children's art exhibition		
Pages 49 pgs.	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices Laiskakatti and Faaraokissa and other fairy tales - the fairy tale book		
Tutor Pirkko Heikkinen	Bachelor's thesis assigned by The library in the town of Mikkeli, the provincial library of Etelä-Savo	

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	1
2 MIHIN SADUTUS PERUSTUU?	3
2.1 Sadutus tuo esiin lasten kerrontakulttuurin.....	3
2.2 Lasten ja aikuisten yhdessä luoma lastenkulttuuri	4
2.3 Asiantuntijapuheesta vastavuoroiseen kuuntelemiseen	6
2.4 Sadutuksen historia	8
3 SADUTUS KÄYTÄNNÖSSÄ.....	10
3.1 Aikuinen kehottaa lasta kertomaan sadun.....	10
3.2 Lapset ovat innokkaita sadun kertojia.....	11
3.3 Aikuinen kirjaa sadun muistiin	12
3.4 Satu luetaan lapselle.....	12
4 SATUPUU-PROJEKTI.....	13
4.1 Projektin tavoitteet	15
4.2 Projektin toteutus koululuokissa	16
4.2.1 Ryhmäsadutus alkuleikkinä	18
4.2.2 Oman sadun kertominen pienryhmissä.....	22
4.2.3 Sadusta maalaaminen.....	30
4.3 Satupuu-taidenäyttely Ristiinan kirjastossa	33
4.4 Projektipalaute	34
4.5 Kirja lasten saduista ja kuvista.....	36
5 POHDINTA	40
LÄHTEET.....	45

LIITTEET

Laiskakatti ja Faaraokissa sekä muita satuja -satukirja

1 JOHDANTO

Madon matka

Olipa kerran mato. Sen nimi on Mato. Minä tiedän missä se asuu. Se asuu kärpässiessä. Päivällä se syö. Se syö mansikoita. Yöllä se luikertelee sängyssä. Aamulla se syö aamupalaksi sipsiä. Sitten se menee kävelyille. Se näkee siellä etanataksin. Se menee sinne etanataksiin. Kun se on etanataksi, se menee hitaasti. Se oli vasta puolen tunnin päästä kotona, kun se etanataksi on niin hidas. Sitten Mato leikkii matolelulla. Sitten se pesee hampaat ja menee nukkumaan.

Hilla Mäkeläinen 6 v, Vitsiälän koulu

Kuusivuotiaan tytön kertoma satu etanataksilla ajelevasta madosta johdattaa meidät sadutuksen alkulähteille. Ihmisellä on ollut aina taipumus puhua ajatuksistaan kertomusten muodossa. Tämä koskee myös lapsia. Yleensä lasten kyky kertoa omia satuja on asetettu kyseenalaiseksi sen vuoksi, että ne poikkeavat aikuisten kertomuksista ja aikuisen on toisinaan vaikea ymmärtää niitä. Lapsilla on kuitenkin oma kerrontakulttuurinsa. (Piironen, toim. 2004, 190.)

Opinnäytetyömme käsittelee sadutusta, joka on suomalaisen valtiotieteen tohtorin ja koulupsykologin Monika Riihelän 1980-luvulla kehittämä menetelmä erityisesti lasten kanssa työskentelyyn. Sadutus on menetelmä, jossa lapsille annetaan mahdollisuus kertoa omia ajatuksiaan. Sadutuksessa lasta kehoitetaan kertomaan oma satu, jota aikuinen kuuntelee ja jonka hän kirjaa muistiin täsmälleen niin kuin lapsi on sen hänelle kertonut. Lapsella on oikeus päättää siitä, millaisen tarinan hän haluaa kertoa. Lopuksi aikuinen lukee sadun lapselle ääneen, jonka jälkeen lapsella on mahdollisuus tehdä halutessaan muutoksia omaan satuunsa. (Karlsson 2006, 10.)

Opinnäytetyömme on toiminnallinen projektityö. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on tutkimuksen sijaan tuottaa konkreettinen tuotos. (Vilka & Airaksinen 2004, 6.) Opinnäytteemme perustuu pitkään prosessiin, jonka aikana perehdyimme sadutukseen ja toteutimme siihen liittyvän Satupuu-projektin Ristiinassa kevättalvella 2006. Projektiin osallistuivat Ristiinan kirjasto ja Hangastenmaan, Kirkonkylän,

Kuomion, Pellosniemen sekä Vitsiälän koulut. Projektin aikana sadutimme koulujen 1. - 2. luokkien oppilaat. Satujen kertomisen lisäksi lapset maalasivat omista saduista. Kokosimme lasten saduista ja maalauksista näyttelyn Ristiinan kirjastoon toukokuuksi 2006. Projektin lopputuloksena toimitimme lasten tuotoksista *Laiskakatti ja Faara-okissa sekä muita satuja* -lasten satukirjan syksyllä 2007. Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimii Mikkelin kaupungin kirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto.

Työmme koostuu sadutuksen perusteiden ja Satupuu-projektin kuvauksesta. Perusteissa käsittelemme lasten kerrontakulttuuria, lasten ja aikuisten yhdessä luomaa lastenkulttuuria ja vastavuoroista kuuntelua sadutuksen kautta. Niiden lisäksi tuomme lyhyesti esille sadutuksen historian. Tämän jälkeen perehdymme siihen, mitä sadutus on ja miten voi saduttaa. Satupuu-projektin kuvausosiossa tuomme esille projektin tavoitteet ja toteutuksen sekä pohdimme menetelmää projektin aikana saamiemme sadutuskokemusten kautta.

Opinnäytetyöaineistomme perustuu pääosin Stakesin (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus) *Lapset kertovat ja toimivat* yhdistyksen julkaisemiin kirjallisuusteoksiin ja raportteihin. Kirjan toimittamisen apuna käytimme myös Teijo Makkosen vuonna 2004 toimittamaa *Kustannustoimittajan käsikirjaa*.

Satupuu-projektin tarkoituksena oli tuoda lasten itsensä tuottama kulttuuri näkyväksi ja arvostetuksi. Sadutuksen kautta halusimme innostaa lapsia tuomaan esille omia ajatuksia ja rohkaista heitä omaan ilmaisuun. Projektissa korostimme lasten ja aikuisten välistä vastavuoroista kerrontaa ja kuuntelua. Veimme projektin lapsille tuttuun ja turvalliseen ympäristöön, jossa lasten oli helpompi lähteä mukaan toimintaan. Lisäksi halusimme antaa kouluille sekä kirjastolle ideoita uusien toimintamuotojen kehittämiseen.

2 MIHIN SADUTUS PERUSTUU?

Kulttuurista riippumatta ihmiset ovat olleet kautta aikojen kiinnostuneita tarinoista. Ihminen on rakentanut ja rakentaa tietonsa ja identiteettinsä kertomusten avulla. (Heikkinen 2001, 120; Ihanus 2005, 201.) Kirjoitettua kieltä arvostetaan kuitenkin enemmän kuin puhuttua kieltä. Kirjoitettu kieli on mielletty enemmän todeksi ja tärkeäksi. Kirjoitettua kieltä edeltää aina kuitenkin kertominen, kun kirjoittaja valmistee tarinansa omassa mielessään ennen kertomuksen kirjoittamista paperille. (Karlsson 2005, 113; ks. Karlsson 1999, 13 - 14.)

Sadutusmenetelmä perustuu lasten kertomaan tietoon. Kerronnan yhteydessä lapset tuovat esille tietoa siitä, millainen lapsi on, miten lapsi toimii, miten aikuiset toimivat lasten kanssa ja keskenään sekä mikä on aikuisen osuus yhteisessä tekemisessä. Sadutus tuo esille sen, miten ihminen kasvaa, oppii, kehittyy ja toimii. Sadutuksen avulla lapsi tulee kuulluksi. (Karlsson 2005, 110.) Satu on kertojan ja kuulijan välinen dialogi. Se on keskustelu, jossa kumpikin kuuntelee ja vastaa ilman että sanotaan mitään muuta ulkopuolista. (Niskanen 1997, 12.)

Säännöllinen sadutus muuttaa lasten kanssa työskentelevien tapaa suhtautua lasten esiin tuomiin ajatuksiin. Jokaisella on ajatuksia, joita kenelläkään muulla ei ole, ja jokaisen ajatukset ovat arvokkaita. (Karlsson 2005, 110.) Sadutuksen myötä lasten oma kulttuuri tulee esille. Jokaisen yksilön osaaminen huomioidaan. Sadutuksessa yhdistyvät kertominen, kirjoittaminen ja lukeminen. Se on vastavuoroista kuuntelua, kerrontaa ja toisen ajatusten vakavasti ottamista, yhdessä tekemistä. (Karlsson 2003, 10 - 13.)

2.1 Sadutus tuo esiin lasten kerrontakulttuurin

Jokainen ihminen syntyy *puhekieliseen kulttuuriin*. Puhuttu kieli etenee asiasta toiseen loogisesti ja selittäen. Puhuttu kieli on pysyvämpää kuin kirjoitettu kieli ja siihen voi palata myöhemmin. Puhutussa kielessä voi myös vapaammin siirtyä asiasta toiseen, kuvata jotakin asiaa tarkasti ja jättää sanomatta paljon sellaista, mikä on ilmaistava kirjoitetussa kielessä, jotta tulee ymmärretyksi oikealla tavalla. (Karlsson 2005, 114.)

Puhutustakin kielestä vain pieni osa on ääneen lausuttuja sanoja. Puhuttu kieli muodostuu myös kertojan ilmeistä, eleistä, äänenpainoista, tunnelmista, katseista, kehon asennoista sekä ympäristöstä ja ennakkokäsityksistä, joihin kertoja liittää sanottavansa. (Karlsson 2005, 113; ks. Karlsson 1999, 13 - 14.) Sadutus antaa ihmiselle mahdollisuuden kertoa omia ajatuksiaan niin, että toinen ihminen kuuntelee ja kirjaa sanatarvasti kuulemansa muistiin mitään muuttamatta. Tällöin saadaan tallennetuksi paljon sellaista tietoa, jota kirjoitettu kieli ei tavoita.

Kaikenikäiset lapset kertovat. Kertomusten sepittäminen kuuluu lapsen normaaliin kehitykseen. Kertomusten kautta lapsi määrittelee itsensä. Tarinoiden kertominen on omaksi itsekseen tulemisen harjoittelua. (Stern 1992, 136 - 137; Grönroos & Harju 2003, 7.) Kerronta auttaa tekemään päätelmiä, selittämään ja luomaan kuvaa omista ajatuksista (Karlsson 2000, 82).

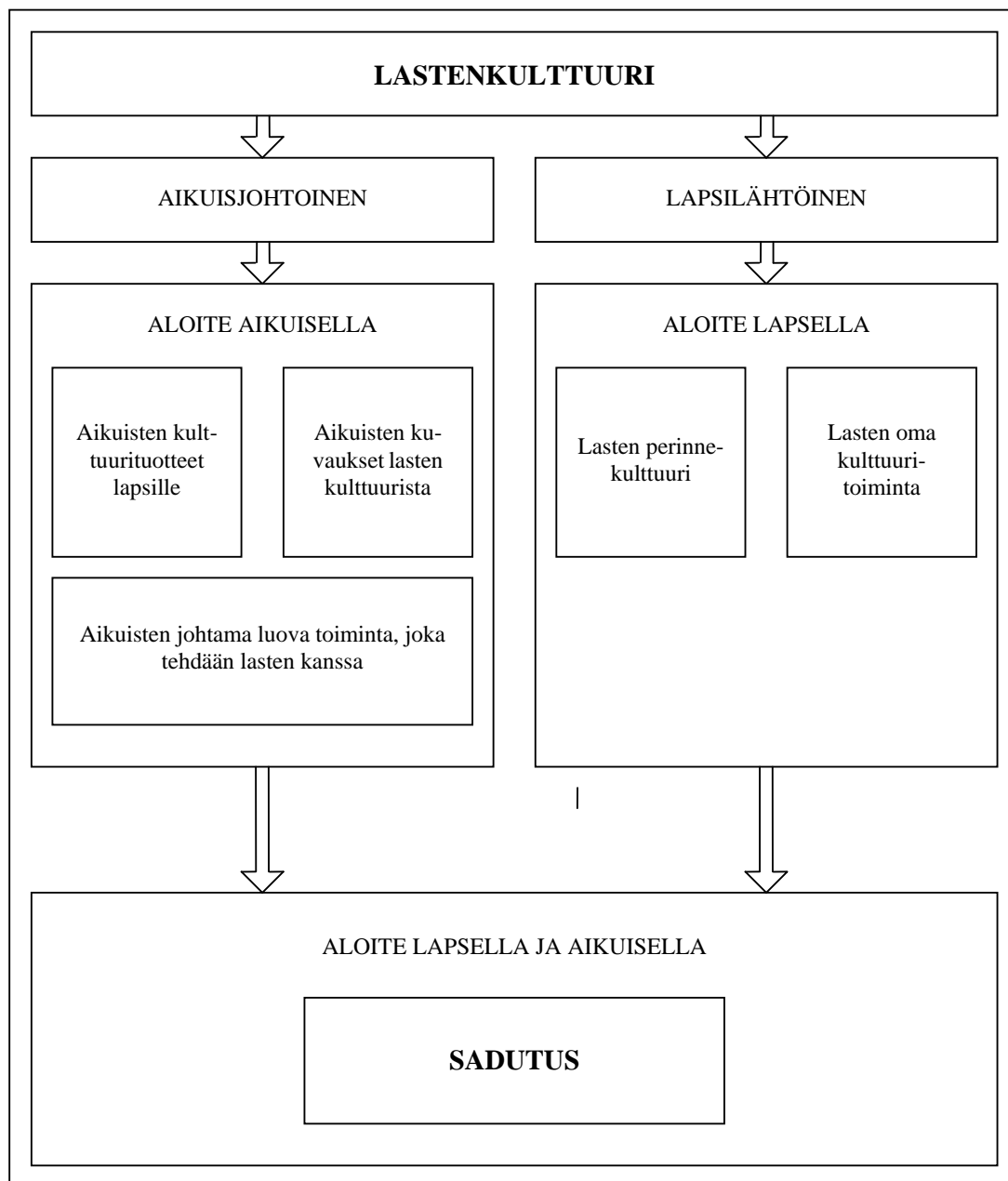
Lapset keksivät huikeita tarinoita, kun aikuiset kirjoittavat ne ylös sana sanalta mitään muuttamatta. Kertomisen ja kirjaamisen yhteydessä lapset ja aikuiset luovat välilleen yhteyden. Yhteys muodostuu siitä, kun toinen kertoo ja toinen keskittyy kuuntelemaan toisen kertomaa tarinaa ja kirjaa sen muistiin. (Rutanen 1998, 97 - 98.) Kertominen on vastavuoroinen prosessi; kertomus kerrotaan aina jollekin tietyssä ajassa ja paikassa. Kuulijan reaktiot, kiinnostus ja kuuntelutapa vaikuttavat kertomukseen ja kertomiseen. (Karlsson 2000, 82.)

Lasten kertomukset ovat erilaisia. Kertomukset käsittelevät elämää syntymästä kuolemaan. Lapset kertovat luonnon ihmeistä ja ihmisten keksinnöistä. Tämä osoittaa, että lapsilla on kyky rakentaa ja luoda monenlaisia yhteyksiä erilaisten asioiden välille. Kertomusten avulla lapset ilmaisevat mielipiteitään ja etsivät selityksiä erilaisiin ilmiöihin ja asioihin. (Rutanen 1998, 98.)

2.2 Lasten ja aikuisten yhdessä luoma lastenkulttuuri

Kulttuuri koostuu kahdesta osasta; aikuisten kulttuurituotteista ja lasten omista kulttuuriteoista (Piironen, toim. 2004, 189). Kun puhutaan lasten kulttuurista, tarkoitetaan sillä yleensä kulttuuria, jonka aikuinen on tehnyt lapsille. Aikuisten luomaan kulttuuritoimintaan lapset saavat osallistua ainoastaan aikuisten itsensä johdolla. Kulttuuritoiminta on yleensä kulttuuriperinteen opettamista lapsille. (Karlsson 2005, 29.)

Lapsilla on olemassa kuitenkin myös omaa kulttuuria. Lapset leikkivät, kertovat, rakentavat, pelaavat, runoilevat, esittävät, tanssivat ja maalaavat. Lasten omaa kulttuuria ei ole kuitenkaan arvostettu siinä määrin, että se olisi nähty tallennuskelpoisena ja säilytettävänä asiana. (Karlsson 2005, 29.)

Kuvio 1. Norjalaisen Ivar Selmer-Olsenin lastenkulttuurin viisijako (Selmer-Olsen 1989, 14; Karlsson 2000, 89).

Norjalainen Ivar Selmer-Olsen (1989, 14) on jakanut käsitteen lastenkulttuuri viiteen eri osa-alueeseen, jotka koostuvat *aikuisjohtoisesta ja lapsilähtöisestä lastenkulttuurista*. Aikuisten johtamassa lastenkulttuurissa aloite on aikuisella. Aikuisjohtoista las-

tenkulttuuria ovat aikuisten kuvaukset lasten kulttuurista, aikuisten kulttuurituotteet lapsille ja aikuisten johtama luova toiminta, joka syntyy aikuisten ja lasten yhteistoiminnassa. (Selmer-Olsen 1989, 14; ks. Kuvio 1.) Aikuisten, taiteilijoiden tekemä tai kaupallinen lastenkulttuuri on näkyvintä aikuisten tuottamaa lastenkulttuuria (Karlsson 2000, 88).

Lapsilähtöisessä lastenkulttuurissa lapsella on valta tehdä aloitteita. Lapsilähtöiseen lastenkulttuuriin kuuluvat lasten oma perinnekulttuuri kuten lorut, vitsit ja pihaleikit ja lasten oma, spontaanisti tuotettu kulttuuri: leikit, pelit, kertomukset, laulut ja liikkeet. (Karlsson 2000, 88.)

Lisäksi on olemassa *lasten omaa kulttuuria, johon myös aikuiset voivat osallistua yhteisöllisessä merkityksessä*. Tällaisessa kulttuurissa sekä lapsella että aikuisella on mahdollisuus tehdä aloitteita. Tämä kulttuuri ei kuulu aikuis- tai lapsijohtoisesti tuotettuihin kulttuureihin, vaan se on oma kulttuurilajinsa. (Karlsson 2000, 90.)

Sadutus antaa sekä lapselle että aikuiselle mahdollisuuden tehdä aloitteita. Sadutusmenetelmässä aikuiset kuuntelevat ja kirjaavat lasten itsensä tuottamia kertomuksia. (Karlsson 2000, 90.) Sadutuksessa yhdistyvät kirjoitettu ja puhuttu kieli. Kun lapsen kertoma satu saa kirjallisen muodon, se jää muistiin. Satuun voi palata uudelleen ja se säilyy kulttuurituotteena. (Karlsson 2006.)

2.3 Asiantuntijapuheesta vastavuoroiseen kuuntelemiseen

Toista ihmistä voi kuunnella monella tavalla. Usein kuitenkin toisen ihmisen kertomasta mieliimme jäävät vain ne asiat, jotka kiinnostavat meitä. Toista ihmistä voi kuunnella myös vastavuoroisella tavalla. Vastavuoroisessa kuuntelemisessa asetetaan toisen ihmisen asemaan. Silloin emme kuuntele ainoastaan sitä, mitä tahdomme kuulla, vaan kuuntelemme sitä, mitä toinen ihminen haluaa juuri kyseisellä hetkellä meille kertoa. (Karlsson 2006.)

Jos haluamme kurkistaa todelliseen lasten maailmaan, on meidän herkistyttävä kuuntelemaan lasta aidosti ilman ennakkoluuloja (Riihelä 1991, 5 - 7; Grönroos & Harju 2003, 7; ks. Karlsson 1999, 56). Lapsikäsitksessä lapsi nähdään kuitenkin usein aikuista alempiarvoisempana. Lapsen on ensin kasvettava isoksi, jotta hän voi ymmär-

tää ja häntä voidaan ymmärtää. Aikuinen on ollut se, joka tietää lapsen puolesta, eikä lapsen omia ajatuksia ja mielipiteitä ole näin ollen arvostettu. (Riihelä 1991, 5 - 7; Grönroos & Harju 2003, 7.)

Lapsen ja aikuisen väliset *vuorovaikutustilanteet koostuvat yleensä kolmesta puheen-vuorosta*, jossa aikuinen tekee aloitteen esittämällä lapselle kysymyksen. Lapsi antaa kysymykseen vastauksen ja lopuksi aikuinen arvioi lapsen vastausta. Tämän jälkeen aikuinen esittää uuden kysymyksen ja näin jatketaan keskustelun loppuun saakka. Vuoropuhelu aikuisen ja lapsen välillä on katkonaista. Se etenee aikuisen tekemien aloitteiden mukaan. Aikuisen aloite on usein niin sanotusti epäaito kysymys, johon hän jo etukäteen tietää vastauksen. Vastaus itsessään ei ole mielenkiintoinen, vaan se tietääkö lapsi oikean vastauksen. (Karlsson 2000, 60.)

Kyselemisellä pyritään lisäämään lapsen aktiivisuutta ja tilanteen vuorovaikutuksellisuutta. Todellisuudessa lapsella ei ole kuitenkaan muuta mahdollisuutta kuin kertoa aikuisen tekemiin kysymyksiin oikeat vastaukset. Lapsella ei ole tilaisuutta tuoda esille omia mielipiteitä ja ajatuksia. Sitä vastoin lapsi on aikuisen toiminnan kohde, jota aikuinen ohjaa omien suunnitelmien ja toiveiden mukaan. (Karlsson 2000, 60.)

Kolmivaiheisen puhemallin lisäksi *on olemassa myös demokraattista keskustelua aikuisen ja lapsen välillä*. Siinä kummallakin osapuolella, sekä lapsella että aikuisella on valta tehdä aloitteita. Ensimmäistä aloitteen tekijää ei tiedetä etukäteen. Kummankin keskustelijan aloitteeseen voidaan vastata ja keskustelijoilla on vuoronperään mahdollisuuksia omien ajatusten esille tuomiseen. (Karlsson 1999, 57; ks. Riihelä 1996, 26 - 28.)

”Jatkuva ketjuuntuva, demokraattinen keskustelu voi sujua esimerkiksi seuraavasti: Lapsi kysyy ja ilmaisee ajatuksen. Aikuinen sanoo asiasta oman mielipiteensä ja hänelle herää asiaan liittyvä kysymys. Siihen lasi vastaa ja jatkaa aiheen pohdintaa, joka perustuu lapsen kokemuksiin. Tästä aikuiselle juolahtaa mieleen esimerkki, jonka hän kertoo lapselle, jolle herää uusi kysymys.” (Karlsson 2000, 62.)

Demokraattisessa keskustelussa puheenvuorot jatkavat toisiaan. Keskustelijoiden esittämät kysymykset ovat aitoja eli sellaisia, joihin kumpikaan ei etukäteen tiedä vastausta. Kysymyksillä halutaan selvittää keskustelijoita kiinnostavia asioita. (Karlsson 2000, 62.) Demokraattisen keskustelun aikana keskustelijat ovat yhdenvertaisia keskenään ja kunnioittavat toinen toistensa mielipiteitä. Keskustelumalli perustuu toisen ihmisen kokemusten ja näkökulmien ymmärtämiseen ja toisen ihmisen asemaan asettumiseen. Tarkoituksena on ymmärtää toista ihmistä. (Karlsson 2000, 63.)

Demokraattista keskustelua aikuisen ja lapsen välillä esiintyy arkikeskustelussa, kun aikuinen ei tietoisesti pyri kasvattamaan (Karlsson 2000, 63). Sadutusmenetelmä perustuu arkipuheeseen ja demokraattiseen keskusteluun. Sadutuksessa ei ohjata keskustelun etenemistä eikä arvioida toisen kertomia asioita. Kertoja päättää itse mitä haluaa ja mitä jättää sanomatta. (Piironen, toim. 2004, 189.)

2.4 Sadutuksen historia

Sadutus on suomalainen menetelmä. Se on kehittynyt ja muokkaantunut monien eri tutkimusten ja hankkeiden myötä. Sadutusta on kokeiltu terapeuttisena välineenä, lapsen itsetunnon tukemiseen ja vahvistamiseen sekä haastattelun ja opetuksen kehittämiseen aikakäsite- ja pienryhmäoppimistutkimuksissa. Satukeikka projektin kautta sadutuksella lähdettiin tuomaan lasten ajatuksia esille ja näkyviksi. (Karlsson 2003, 100; Karlsson, toim. 2006, 30.)

Monika Riihelä alkoi koulupsykologintyössä kehittää sadutusmenetelmää 1980-luvulla (Karlsson 1990, 67 - 68; ks. Karlsson 2003, 100 - 104). Kimmokkeena oli huomio, että lasten omat ajatukset eivät psykologisia testejä ja ammattimaisia kysymyksiä käytettäessä tulleet esille (Karlsson 2000, 90). Riihelä kehitti kirjassaan *Aikakortit* (1991) uuden haastattelumenetelmän. Haastattelutapaamisessa sadutetaan ensik-

si lasta ja sitten siirrytään aikakorttien pariin, joiden avulla lapsi voi kertoa omista ajatuksista ja kokemuksista. Sadutuksen teoreettisia lähtökohtia Riihelä kehitti myöhemmin edelleen *Mitä teemme lasten kysymyksille?* (1996) -tutkimuksessa.

Kasvatustieteen tohtori Liisa Karlsson on ollut myös yksi sadutuksen tutkijoista ja eteenpäin viejistä. Ryhmänoppimistutkimuksessa (1990) vuosina 1988 - 1989 hän tutki ensimmäisen luokan oppilaiden pienryhmätyöskentelyä ja aikakäsitysten kehittymistä. Pienryhmätoimintaa kehitettiin useissa päiväkodeissa ja kouluissa, joista kerrotaan enemmän kirjassa *Ajattelu alkaa ihmetyksestä* (Karlsson & Riihelä 1991).

Varsinaiseksi työmenetelmäksi sadutus kehittyi Stakesin (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskuksen) Lapset ja laatu -ryhmän koordinoimassa Satukeikka-projektissa vuonna 1995. Satukeikkaa koordinoivat projektipäällikkö Monika Riihelä ja tutkija Liisa Karlsson. Satukeikka lähti liikkeelle Suomessa 23 paikkakunnalla, mutta laajeni nopeasti kaikkiin Pohjoismaihin. (Karlsson 1996; Karlsson 1999, 77 - 83.) Kirjasta *Pohjolan lasten satusilloja* (Riihelä (toim.) 2003) voi lukea Pohjoismaisesta Satukeikka -hankkeesta.

Satukeikassa 8 kk – 15-vuotiaat lapset kertoivat ja kuvittivat kasvattajilleen ja opettajilleen omia satujaan. Lapset kertoivat satuja itse päättämistään aiheista yksin tai ryhmässä. Lasten sadut lähetettiin postitse toiselle paikkakunnalle, jossa ne luettiin sikäläisille lapsille. He vuorostaan vastasivat omalla satukirjeellään. Satukeikan tavoitteena oli tuoda lasten oma kulttuuri esille ja luoda lasten oma kanssakäymisen verkosto. Tavoitteena oli myös lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten oman työn reflektointi ja yhteisöllinen kehittäminen. (Karlsson 2000, 94 - 97.)

Saduttamalla lasten kulttuuriin (1999) ja *Lapsille puheenvuoro – Ammattilaisten perinteet murroksessa* (2000) tutkimuksissa Karlsson analysoi sadutusta monipuolisesti Satukeikka -projektin kautta ja tuo esille sadutuksen merkittävyyden lasten kulttuurin esille tuomisessa. Myöhemmin vuonna 2003 julkaistiin Karlssonin kirjoittama sadutuksen perusteos *Sadutus - Avain osallistavaan toimintakulttuuriin*, joka avaa monipuolisesti sadutusta, sen taustaa ja merkitystä.

Vuonna 1999 perustettiin Stakesin koordinoima *Lapset kertovat ja toimivat* -tutkija- ja kehittämisryhmä, joka on päämääräisesti lähtenyt kehittämään sadutusta ja sen menetelmiä. Liisa Karlsson toimii kehittämisryhmän tutkijana ja puheenjohtajana. LKT koordinoi erilaisia tutkimus- ja kehittämishankkeita ja järjestää seminaareja, konferensseja ja koulutustapahtumia. Erityisesti hankkeissa tuodaan lasten näkökulma esille, mutta hanketta ollaan kehittämässä myös aikuisille suunnatuksi, *Lapset ja aikuiset kertovat* -tutkimustoiminnaksi. (Lapset kertovat ja toimivat 2007)

Sadutusmenetelmä on koettu hyödylliseksi ja monitahoiseksi menetelmäksi. Vuonna 1999 se valittiin ainoana suomalaisena sadoista hankkeista lasten mielenterveyttä edistäväksi toiminnoksi EU:ssa (Karlsson ym. toim. 2006, 8). Sadutusta on ryhdytty tutkimaan ja soveltamaan eri alueille esimerkiksi taideaineisiin, matematiikkaan, ympäristö- ja kansainvälisyyskasvatukseen sekä kehitysyhteistyöhön. Sadutuksesta on matkan varrella syntynyt kirjallisuutta, väitöskirjoja, artikkeleita ja erilaista materiaalia ja sen kehitystyö jatkuu edelleen.

3 SADUTUS KÄYTÄNNÖSSÄ

Sadutus on menetelmä, jossa erityisesti lapsille annetaan mahdollisuus kertoa omia ajatuksiaan. Sadutuksessa lasta kehoitetaan kertomaan oma satu, jota aikuinen kuuntelee ja jonka hän kirjaa muistiin täsmälleen niin kuin lapsi on sen hänelle kertonut. Lapsella on oikeus päättää siitä, millaisen tarinan hän haluaa kertoa. Lopuksi aikuinen lukee sadun lapselle ääneen, jonka jälkeen lapsella on mahdollisuus tehdä halutessaan muutoksia omaan satuunsa. (Riihelä 2001; Riihelä 1997.)

3.1 Aikuinen kehottaa lasta kertomaan sadun

Sadutustilanteessa halutaan antaa puheenvuoro lapselle. Lasta kehoitetaan kertomaan satu. Lapsi saa itse päättää, mistä ja millaisen sadun hän haluaa kertoa. Pyynnöllä viestitetään lapselle, että hänen ajatuksensa ovat arvokkaita. (Karlsson 2005, 45.) Kirjaajan on hyvä pitää mielessä se, että sadutuksen merkitys kumoutuu hyvin nopeasti, jos saduttaja ryhtyy opettamaan kertomuksen rakennetta. Tällöin lapselle välittyy ajatus, ettei hänen kertomuksensa ole riittävän hyvä. Ilmeillä ja äänenpainoilla voi myös

viestittää vahingossakin pettymyksensä lapsen kertomaan satuun. Tällaisissa tilanteissa lapsi sulkee helposti suunsa, kun huomaa, että aikuinen ei aidosti ole kiinnostunut hänen ajatuksistaan ja mielipiteistään, eikä pidä niitä riittävän hyvinä. (Karlsson 2005, 61.)

Sadutettavien lasten ei tarvitse olla entuudestaan tuttuja saduttajalle, eli kertomuksen kirjaajalle. Saduttamalla työntekijä tutustuu nopeasti ja hyvin henkilökohtaisella tavalla lapsiin. Sadutuksen aloituksen yhteydessä on tärkeää, että aikuinen viestittää omalla toiminnallaan olevansa kiinnostunut lapsen ajatuksista ja arvostavansa heidän mielipiteitään. (Karlsson 2005, 44.) Lapsia voi saduttaa kahden kesken, pienessä ryhmässä tai yksitellen muiden lasten läsnä ollessa. Saduttamiseen ei tarvita kuin kynä ja paperia ja sitä voi tehdä milloin ja missä vain. (Karlsson 2005, 69.)

Sadutuksessa kertoja päättää itse myös siitä, mikä on satu tai tarina. Joskus se voi olla muutaman sanan mittainen, toisinaan monta sivua pitkä kertomus. Joskus lapsen kertoma satu saattaa olla runo, näytelmä, vitsi tai tosikertomus. Joissakin lasten saduissa tapahtuu hirveitä ja jotkut tarinat saattavat sisältää kurittoman jutun. (Karlsson 2005, 46.) Myös lapsen elämään liittyvät asiat, ilot tai surut voivat tulla kertomuksissa esille. Omat mielenkiinnon kohteet ovat myös yleisiä sadun aiheita. (Karlsson 2005, 55 - 60.)

3.2 Lapset ovat innokkaita sadun kertojia

Yleensä lapset kertovat omia satuja mielellään. Osalle lapsista oman tarinan kertominen saattaa tosin aluksi olla vaikeaa ja outoakin, kun ei tiedä mitä sadutus on. Lähes kaikki lasten tuntemat sadut ovat lisäksi aikuisten kertomia tai kirjoittamia. Lapsi saattaa näin ollen myös ajatella, että hänen täytyisi osata kertoa yhtä hyviä kertomuksia tai kertoa ulkoa jokin aikuisen kirjoittama satu. Erilaiset tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että ajan myötä kaikki lapset innostuvat satuilemisestä, kun heidän ajatuksilleen annetaan tilaa ja niitä arvostetaan. Kun lapsi oppii sadutuksen periaatteet, hän usein myös itse tekee aloitteen ja pyytää aikuista kirjaamaan tulevan satunsa muistiin. (Karlsson 2005, 71.)

3.3 Aikuinen kirjaa sadun muistiin

Sadutuksessa aikuinen kirjaa lapsen kertoman sadun sana sanalta muistiin avoimesti lapsen nähden, jolloin lapsi voi seurata miten oma puhe muuttuu kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitettu kieli puheeksi. Sadutuksessa tulevat esille näiden ilmaisutapojen erot ja yhtäläisyydet. Aikuinen ei muuta tai korjaa lapsen kieliopillisia virheitä, sillä tärkeää ovat ainoastaan lasten omat ajatukset. Kirjaaja ei arvostele tai arvioi lapsen kertomaa satua. (Karlsson 2005, 50 - 52.) Sadun kautta ei myöskään tulkita kertojaa, hänen persoonallisuuttaan, ongelmiaan tai luovuuttaan. Sadutuksessa saduttaja ja kertoja ovat tasavertaisia. (Karlsson 2005, 116 - 117.)

Sadutustilannetta ei voi rinnastaa opetustilanteeseen, vaan sadutuksessa aikuinen osoittaa arvostavansa lasta juuri sellaisena kuin hän on. Kirjaamisen yhteydessä aikuinen joutuu toisinaan pyytämään lasta odottamaan hetken, jotta ehtii kirjata sadun sana sanalta muistiin. Se ei yleensä häiritse kertojaa, vaan antaa lapselle aikaa miettiä tauon aikana sitä, miten kertomus jatkuu. (Karlsson 2005, 50 - 52.) Lapsen kertomukseen merkitään kertojan etu- ja sukunimi, ikä, kerrontapaikka, päivämäärä, sadun kirjaaja ja sadun kuulijat (Karlsson 2005, 117).

3.4 Satu luetaan lapselle

Lopuksi aikuinen lukee lapselle kirjoitetun sadun. Tällä tavoin lapselle selkeytyy, miten kirjoitetut kirjaimet ja sanat muuttuvat samanlaisiksi puheeksi, jota hän itse hetkeä aikaisemmin tuotti. Lukemisen jälkeen lapsella on vielä mahdollisuus muuttaa tai korjata omaa satuaan. Muutokset aikuinen korjaa tekstiin lapsen haluamalla tavalla. Lapsella on myös oikeus päättää kenelle satua saa lukea. Yleensä lapsista on tärkeää, että satua luetaan myös esimerkiksi muille lapsille, vanhemmille, sisaruksille, isovanhemmille ja kummeille. Lapselle on erittäin tärkeää, että muut ihmiset, lapset sekä aikuiset kuuntelevat heidän kertomia satujaan. (Karlsson 2005, 53.) Sadun lukeminen ääneen muille luo yhteisöllisyyttä. Joistakin lasten kertomista saduista on tullut niin suosittuja, että lapset haluavat kuulla ne yhä uudelleen. (Karlsson 2005, 55.)

Tarina kahdesta pienestä kissanpojasta

Olipa kerran kaksi pientä kissanpentua, jotka menivät leikkimään. Sitten niiden äiti sanoi, että ei saa mennä kauas. Sitten ne menivät leikkimään pomppulinnaan. Yks nainen tuli sinne ja poksautti sen. Kissanpojat ryntäilivät essuun taasun ja törmäilivät toisiinsa.

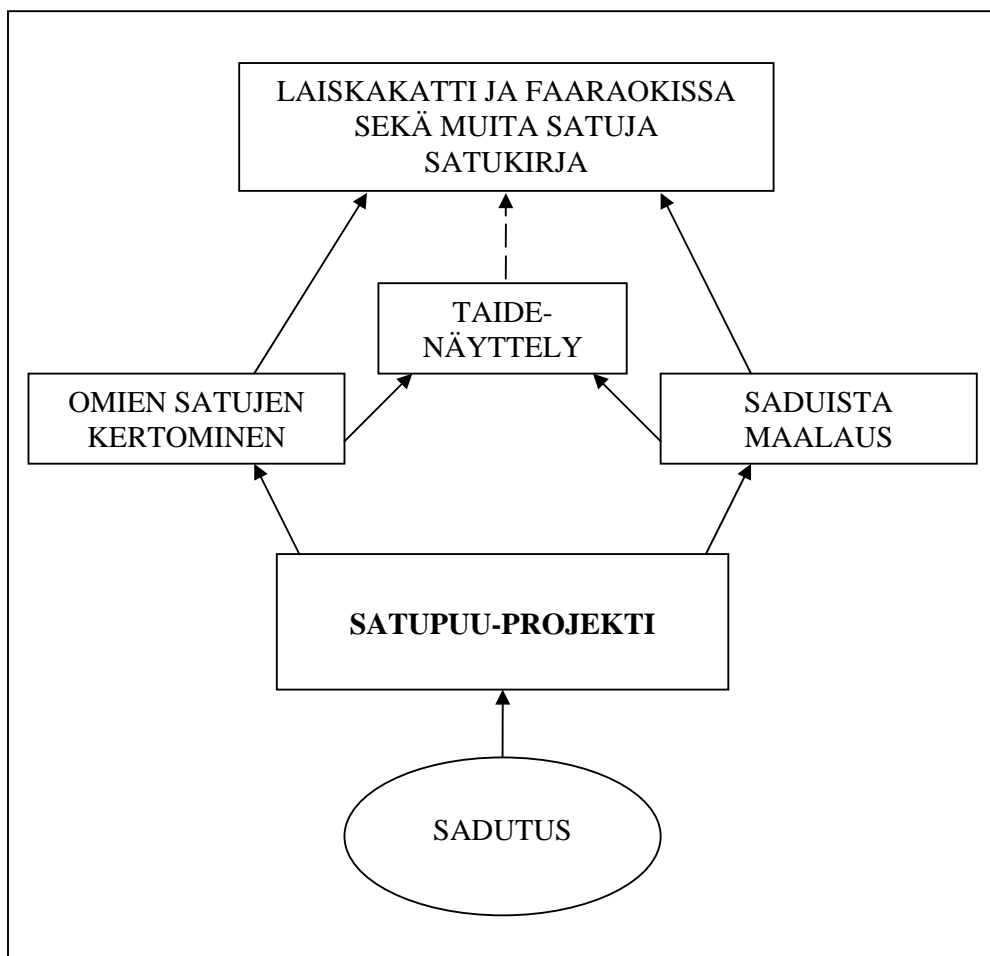
Kun he olivat tarpeeksi leikkineet ja riehuneet, he menivät kotiin syömään ja ruuan jälkeen hiihtämään. Mutta Viivi ei löytänyt monoja. Viirun piti itse lainata Viiville monoja. Viirulla oli varamonot. Sitten tuli varpunen niiden viereen. Viiru yritti napata sen, mutta Viivi ei välittänyt. Sinne tuli uroskatti, jonka nimi oli Valtteri. Se kattoi Viirua ja Viiviä. Sitten niitten eteen tuli poika, joka kysyi: ”Oletteko eksyksissä?” Yksi tyttö tuli laulamaan heidän eteensä ja hurmasi heidät laulullaan. Sitten Valtteri pu-nastui.

Sitten he menivät rannalle ottamaan aurinkoa Helsinkiin. Viiru meni uimaan, mutta Viivi ei uskaltanut. Viiru meni ulkoaltaaseen. Sen pituinen se tarina.

Enni Suutari 6 v, Hangastenmaan koulu

4 SATUPUU-PROJEKTI

Satupuu-projekti toteutettiin maaliskuun ja toukokuun välisenä aikana vuonna 2006 Ristiinassa. Kertaluontoinen taidekasvatuksellinen projekti perehdytti Ristiinan kunnan viiden koulun 1. - 2. luokkien oppilaat sanataiteeseen ja erityisesti sadutukseen. Projektiin osallistui yhteensä 120 lasta. Teimme Satupuu-projektin yhteistyössä Hangastenmaan, Kirkonkylän, Kuomion, Pellosniemen ja Vitsiälän koulun sekä Ristiinan kirjaston kanssa. Projektia tukivat Ristiinan kunnan vapaa-aika toimi, Suomenniemen Säästöpankki Ristiinan konttori ja Etelä-Savon Osuuspankki Ristiinan konttori.

Kuvio 2. Satupuu-projekti

Aloitimme sadutuspäivän ryhmäsadun kertomisella. Lapset saivat kertoa vuorotellen piirissä istuen oman osansa yhteiseen tarinaan. Tämän jälkeen muodostimme noin viiden hengen pienryhmät, joissa sadutimme jokaisen lapsen vuorollaan. Pienryhmien ohjaajina toimivat meidän lisäksi luokkien opettajat ja koulunkäyntiavustajat. Sadutuksen jälkeen lapset maalasivat kertomisista tarinoista. Myöhemmin keväällä kokosimme lasten tuotoksista näyttelyn Ristiinan kirjastoon. Koululuokat vierailivat näyttelyn avajaisissa kahtena eri päivänä. Syksyllä 2007 toimitimme satukirjan lasten saduista ja maalauksista. (Kuvio 2.)

Satupuu-projektin aikana olimme myös yhteydessä suomalaiseen Stakesin Lapset kertovat ja toimivat yhdistykseen, joka kerää hankkeissaan tietoa lasten omasta maailmasta lasten kertomien satujen kautta. Yhdistys kerää suomalaisten lasten satuja ja niiden pohjalta tehtävien tutkimusten avulla pyrkii selvittämään mitkä piirteet ovat tämän päivän lapsuudelle ominaisia. Yhdistyksellä on tutkimus- ja kehittämistoimin-

taa. Osallistuimme kansainväliseen Lapset kertovat... -seminaariin maaliskuussa Helsingissä. Seminaarista saimme hyödyllistä tietoa ja materiaalia sadutuksesta.

Huhtikuun alussa pidimme Ristiinan kirjastossa Sadut ja sadutus -illan, jonka aikana kerroimme yleisesti sadutuksesta ja sen merkityksestä lapsille. Ilta oli tarkoitettu pääasiassa perhepäivähoitajille, mutta myös kaikille sadutuksesta kiinnostuneille. Projektin yhteydessä toukokuussa pidimme myös Ristiinan kirjastossa lapsille suunnatun sadutus-päivän, jonka aikana sadutimme kirjastossa käyneitä lapsia.

Yllätys

Olipa kerran käärme, joka tykkäsi hiiristä. Sen koti oli maan alla. Ja hän nukkui talviunta. Eräänä päivänä se käärme tuli ulos kodistaan. Ympärillänsä ei näkynyt ystävänsä siilin kotia missään. Hän etsi kaikkialta, mutta ei löytänyt pesää. Se meni joelle juomaan. Hän meni etsimään ystäviään, mutta ei löytänyt ystäviään. Hän meni sit kotiin. Mutta kodissa oli yllätys. Kaikki kaverit olivat siellä. Huusivat hyvää syntymäpäivää! Sen pituinen se.

Kusti Kurvinen 8 v, Kirkonkylän koulu

4.1 Projektin tavoitteet

Projektin tavoitteena oli saada ristiinalaiset ensimmäisen ja toisen luokan oppilaat osallistumaan, innostumaan ja nauttimaan satujen ja omien ajatusten kertomisesta sekä maalaamisesta.

Lähtökohtana oli toteuttaa sadutus lapsille tutussa ja turvallisessa kouluympäristössä ja kohdata lapset keskellä heidän tavallista arkea. Sadutusmenetelmän avulla halusimme lisätä lasten ja aikuisten välistä vastavuoroista toimintaa ja antaa kouluille sekä kirjastolle ideoita uusien toimintamuotojen kehittämiseen.

Tavoitteena Satupuu-projektissa oli tuoda lasten itsensä tuottama kulttuuri näkyväksi ja tallentaa projektin aikana syntyneet lasten kulttuurituotokset satukirjan muodossa. Satupuu-taidenäyttelyn tavoitteena oli tuoda esille lasten tekemiä satuja ja maalauksia, ja näyttää, että arvostamme lapsia tasavertaisina kulttuurintekijöinä. Kirjan avulla

halusimme jatkaa ajatusta vielä pidemmälle ja pysyvämmäksi. Satukirjassa lasten tuotokset säilyvät ja lukija voi palata niihin aina uudelleen.

4.2 Projektin toteutus koululuokissa

Satupuu-projektin aikana tutustuimme kahdeksaan 1. - 2. luokkaan sekä yhteen erityisluokkaan. Vietimme yhden päivän jokaisessa koululuokassa ja sadutimme kaikkien luokkien oppilaat.

Kävimme tutustumassa kaikkiin koululuokkiin ennen sadutuspäiviä. Tutustumiskäyntien tarkoituksena oli tutustua lapsiin ja keskustella yhdessä opettajien kanssa tulevasta projektista. Seurasimme lasten työskentelyä oppitunneilla ja osallistuimme avustajina lasten ohjaamiseen. Annoimme opettajille kirjoittamamme kuvauksen sadutuksesta ja projektista sekä toimitimme lasten vanhemmille allekirjoitettavaksi lupalomakkeet projektiin osallistumisesta. Tämän yhteydessä sovimme myös sadutuspäivän aikatauluista, ryhmäjaosta ja koulujen materiaalien käyttämisestä projektin aikana.

Sadutuspäivän aamuna saavuimme kouluihin hyvissä ajoin ennen koulupäivän alkua. Katsoimme yhdessä opettajien kanssa sopivat luokkatilat sadutukseen. Järjestelimme tarvittavat materiaalit valmiiksi ja keräsimme sekä tarkastimme opettajilta lasten lupakavakkeet projektiin osallistumisesta. Valmisteluihin varasimme aikaa noin 45 minuuttia.

Kun lapset saapuivat luokkiin, esittelimme itsemme ja kerroimme heille lyhyesti projektista sekä tulevasta päivän tapahtumista. Alkuleikkiä varten ohjasimme lapset istumaan luokan lattialle yhteiseen piiriin. Kerroimme yhdessä yhteisen tarinan. Yksi lapsista aloitti sadun kertomisen. Muut lapset jatkoivat jokainen vuorollaan yhteistä satua. Sadunkerronnan apuna käytimme tarinatyynyä, joka kiersi lasten sylistä syliin sadun kertomisen aikana. Omatekemät tarinatyynyt koostuivat erikuvioisista ja värisistä tilkuista. Tyynyn tarkoituksena oli helpottaa ja innoittaa lapsia sadun kertomiseen. Ryhmäsadutus kesti noin 15 minuuttia.

Kuva 1. Noora saduttamassa lapsia pienryhmässä.

Alkuleikin jälkeen jaoimme lapset noin viiden oppilaan pienryhmiin, joihin jokaiseen tuli yksi aikuinen ryhmän ohjaajaksi eli saduttajaksi. Ryhmät sijoitettiin rauhallisiin paikkoihin erilleen toisistaan. Jokainen lapsi sai kertoa vuorollaan pienryhmässä ryhmän ohjaajalle ja muille ryhmäläisille oman satunsa. Lapset saivat päättää missä järjestyksessä he kertovat satunsa. Ennen sadun kertomista ohjaaja kirjasi lapsen nimen, iän, luokan, koulun ja kirjaajan nimen sadutuspaperiin. Lapset saivat halutessaan pitää tarinatyynyä sylissä sadun kertomisen aikana.

Lapsen kertoessa satua saduttaja kirjasi tarinan muistiin täsmälleen niin kuin lapsi oli sen hänelle kertonut. Samalla ryhmän muut lapset kuuntelivat kertovan lapsen satua. Sadun kertomisen jälkeen saduttaja luki ääneen sadun lapselle ja muille ryhmäläisille. Sen aikana sadun kertoja sai halutessaan tehdä muutoksia omaan satuunsa. Sadutustilanteen kesto vaihteli koululuokkien mukaan. Varasimme sadutukseen joustavan aikataulun, jotta kaikki lapset saivat kertoa rauhassa oman sadun.

Sadutuksen jälkeen pidimme tauon, jonka aikana lapset ruokailivat ja kävivät välitunnilla. Tauon aikana järjestimme luokan maalaustuokiota varten. Laitoimme maalaustarvikkeet valmiiksi esille. Tauon jälkeen lapset maalasivat kertomistaan saduista. Maalaustuokion alussa kerroimme lapsille maalaustarvikkeista ja maalaustavasta. Maalaamiseen lapset käyttivät vahaliituja, vesivärejä ja A4-kokoista vesiväripaperia. Tuokion alussa ohjasimme maalaustekniikassa, mutta sen jälkeen lapset saivat päättää itse millaisen työn halusivat tehdä. Lapset saivat halutessaan hahmotella maalauksen aihetta vähän lyijykynää käyttäen. Aluksi lapsi piirsi vahaliiduilla ja sen jälkeen työsti maalauksen valmiiksi vesiväreillä.

Maalaustuokion aikana kiersimme lasten luona luokassa ja juttelimme lasten kanssa heidän kertomistaan saduista sekä autoimme heitä tarvittaessa. Osa lapsista sai työnsä valmiiksi aikaisemmin. He lukivat omalla paikallaan pulpettikirjaa tai tekivät koulu-tehtäviä. Kun kaikki lapset olivat saaneet maalaukset valmiiksi, laitoimme yhdessä tarvikkeet takaisin paikoilleen. Maalaustuokioon kului aikaa noin tunti.

Päivän lopuksi keskustelimme lyhyesti satujen kertomisesta ja maalausten tekemisestä sekä kiitimme lapsia ja opettajia projektiin osallistumisesta. Mainitsimme alustavasti tulevasta satunäyttelystä, johon koululuokat olivat tervetulleita. Jätimme lapsille ja opettajille palautevihon, johon he saivat kirjoittaa vapaasti omia ajatuksia sadutuspäivästä. Sadutuspäivän aikana dokumentoimme projektia valokuvaamalla. Lisäksi paikallislehdet *Länsi Savo* ja *Ristiinalainen* tekivät sadutuspäivästä lehtijutut.

Myöhemmin keväällä kävimme hakemassa kouluilta lasten maalaukset ja palautevihot. Samalla annoimme lapsille ja opettajille lasten puhtaaksi kirjoitetut sadut ja kutsut Satupuu-taidenäyttelyyn. Lähetimme kouluille myös projektin aikana ottamiamme kuvia.

4.2.1 Ryhmäsadutus alkuleikkinä

Aloitimme sadutuspäivän yhteisen sadun kertomisella. Joku lapsista alkoi kertoa satua ja muut lapset saivat jatkaa satua vuoron perään sen jälkeen. Ryhmäsadutukseen osallistui meidän ohjaajien ja lasten lisäksi usein myös luokan opettaja. Alkuleikin aikana tarinatyyppi kiersi sadun kertojalta toiselle.

Kuva 2. Tarinatyyny kiertää yhteisen alkuleikin aikana.

Sadutuspäivän alussa luokissa oli odottava ja vähän jännittynyt tunnelma. Halusimme alkuleikin olevan yhteinen mukava hetki, joka vapauttaa tunnelman ja vie turhan jännityksen pois. Halusimme myös että lapset tuntevat olonsa turvalliseksi ja tutustuvat meihin sekä sadutuksen ideaan. Sen takia valitsimme alkuun yhteisen sadun kertomisen. Monika Riihelä (2002) on sadutustutkimuksissaan muun muassa havainnut, että ”ryhmässä kerrotut sadut tutustuttavat henkilöt toisiinsa ja tiivistävät ryhmän yhteenkuuluvuutta.”

Osa lapsista jännitti yhteistä sadun kertomista enemmän kuin toiset lapset. Eräs pieni poika jännitti aluksi niin paljon, että hänen piti mennä istumaan opettajan viereen. Kun yhteinen satu aloitettiin ja kertomus lähti pikkuhiljaa etenemään, tunnelma alkoi vapautua. Poika ilostui ja innostui sadun kertomisesta. Alkuleikin aikana myös ujoja ja aremmat lapset kertoivat yhteistä satua.

Huomasimme projektin aikana, että ryhmäsadutus toimi hyvänä alkuleikkinä jokaisessa luokassa. Yhteisen sadun kertominen auttoi selvästi luottamuksen rakentamisessa. Tiina-Maria Levamo (Karlsson ym. toim. 2006, 15) on kuvannut hyvin ryhmäsadu-

tuksen positiivisia vaikutuksia tehdessään kehitysyhteistyötä Bangladeshissa: ”Alkuun lapsia jännitti kovasti. Alkuun kerrottu yhteinen satu, johon myös suomalainen ystävä osallistui, laukaisi tilanteen. Yhdessä kerrottu satu oli turvallinen tapa tutustua kaukaiseen vieraaseen, vierustovereihin ja satua kirjaavaan aikuiseen. Kun olin mukana yhteisissä saduissa, en ollut enää ulkopuolinen tarkkailija vaan minusta tuli ryhmän jäsen. Luottamus oli rakennettu.”

”Yhteisen sadun luominen on ryhmän koheesiota eli yhteenkuuluvuutta lisäävä asia, joskin sadunkerronnan käynnistäminen voi herättää aluksi ihmetystä”, on sadutukseen perehtynyt Tuula Stenius (2006, 76) todennut. Projektin aikana huomasimme, että monille lapsille sadutus oli uusi asia. Joitakin lapsia oli sadutettu aikaisemmin päiväkodissa tai ensimmäisellä luokalla, mutta useimmat lapset eivät olleet ennen kuulleet siitä. Moni lapsista hämmästeli aluksi yhteisen sadun kertomista. Yleensä kaikki lapset kertoivat satua, tosin joillekin lapsille sadun kertominen oli hankalaa. Muutama lapsi ei halunnut jatkaa yhteistä tarinaa, mutta kertoi myöhemmin oman sadun. Alkuleikin aikana ryhmähengen merkitys korostui. Ryhmäsadutuksen myötä loimme luokkiin kannustavan ilmapiirin, jossa lapsilla oli mahdollisuus kertoa vapaasti satua.

Alkuleikin aikana pojat käyttäytyivät yleisesti riehakkaammin ja olivat enemmän äänessä, kun tytöt taas olivat hiljaisempia ja pidättyväisempiä. Eräässä luokassa jouduimme opettajan kanssa päivän alussa rauhoittelemaan muutamaa poikaa, jotka käyttäytyivät levottomasti. Ryhmäsadutuksen edetessä tunnelma kuitenkin rauhoittui ja lapset keskittyivät kertomaan yhteistä satua.

Yhteisen sadun kertominen onnistuu vain silloin, kun kaikki kuuntelevat ja keskittyvät yhteiseen kerrontaan. Ryhmäsadutus toimiikin hyvänä vuorovaikutustaitojen harjoitteluna. Sadut kuuluvat lasten omaan kulttuuriin ja satujen yhdessä kertominen tai niiden lukeminen tuovat sadutukseen mukaan myös lasten keskinäisen vuorovaikutuksen: Ryhmäsadutustilanteessa lasten täytyy yhdessä neuvotella ja päättää sadun kulusta sekä selvittää ristiriidat (Kautto 2003, 25).

Alkujännityksen hävitessä lapset innostuivat yleisesti kertomaan yhteistä satua ja lapsien mielestä se oli hauskaa. Alkuleikit olivat iloisia ja rauhallisia tapahtumia. Lapset innostuivat kertomaan monenlaisia satuja. Seitsemässä sadussa sadun päähenkilönä oli eläin. Kahdessa sadussa päähenkilönä oli ihminen. Yhteisissä saduissa kuvailtiin usein

arkipäiväisiä asioita, mutta niihin sekoittui myös mielikuvituksellisia tapahtumia. Osa tarinoista sisälsi ryhmäsaduille tyypillistä koheltamista, seikkailua ja villiä menoa (Piironen, toim. 2004, 194).

Kahdessa sadussa kerrottiin leijonasta; toinen kertoi sen seikkailuista sirkuksessa ja toisessa tarinassa leijona oli vasta pentu, joka etsi apua kuumuuteen. Muissa eläinsaduissa kerrottiin muun muassa maalaistalossa asuvasta possusta, raidallisesta maali-vahtikissasta ja sen hienoista torjunnoista sekä touhukkaasta hiirestä ja sen koulupäivästä. Lisäksi kahdessa eläinsadussa retkeiltiin luonnossa. Toinen satu kertoi jäniksestä, jonka retki onnistui niin hyvin, että jänis päätti tehdä vielä joskus uudestaan retken ja toisessa tarinassa taas seikkaili koiranpentu, joka lähti hiihtämään aurinkoiseen metsään.

Saduissa, jossa päähenkilöinä olivat ihmiset, tapahtui hurjia juttuja. Toisessa sadussa seikkailivat kaverukset, jotka lähtivät lentämään lentokoneella ja lopulta suuri juustokuu tippui heidän syötäväkseen maahan. Hurjin tarina kertoi pojasta, joka pelasti koulun ja luokkatoverit sekä lopulta koko maailman hämähäkeistä, jotka yrittivät vallata joka paikan.

Yhteistä tarinan kerrontaa ja sadun lukemista siivitti lasten nauru. Me ohjaajat emme aina ymmärtäneet, mille jutulle lapset nauroivat. Tulimme hyvälle mielelle, kun näimme kuinka nauru tarttui ja toi yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmään. Sadutusta ja lasten leikkejä tutkinut Elina Paju on huomannut, että ”ryhmäsaduille on leimallista lapsiryhmän yhteinen nauru: niissä pääsee esiin lasten oma huumori, joka ei aina aikuiselle avaudu. Ryhmäsadut ovat kuin leikki, jota ei ihmisen ruumiillisten rajoitteiden vuoksi ole mahdollista toteuttaa” (Piironen, toim. 2004, 207 - 208).

Lähdimme yhteiseen sadun kertomiseen mukaan avoimin mielin. Halusimme tuoda alusta asti vapaan, kannustavan ja vuorovaikutuksellisen ilmapiirin. Ryhmäsadutus näyttäisi ennen kaikkea vaativan aikuisen panostusta toiminnan mahdollistajana ja lasten kannustajana (Myllylä 1998, 128). Aikuisen aito kiinnostus, lapsen mukaan ottaminen ja kuunteleminen luovat luottamuksellista ilmapiiriä (Stenius & Karlsson, toim. 2005, 20). Tarinatyyny oli hyvä apu yhteisen sadun kertomisen aikana. Se selvästi helpotti ujoimpien lasten kertomista sekä auttoi lapsia keskittymään sadun kertomiseen.

Oli tärkeää, että lapset alusta asti osallistuivat meidän ohjaajien kanssa yhteiseen tekemiseen ja tilanteiden luomiseen. Kirsi Tiira on muun muassa kirjoittanut *Yhteistä kieltä, pienten lasten osallisuuden lisäämisestä vesiprojektissa* (2000, 43) - tutkimuksessaan paljon osallisuuden merkityksestä: ”Osallisuudessa on kyse vuorovaikutuksesta, jossa osapuolet kohtaavat toisensa. Osallisuus perustuu molemminpuoliseen kuuntelemiseen.” Ottaessamme lasten osallistumisen jo alussa huomioon, osoitimme kuinka lasten mielipiteet ja ajatukset olivat tärkeitä ja halusimme kuunnella heitä. Koimme alkuleikin tärkeäksi tapahtumaksi. Vuorovaikutteisen alkuleikin jälkeen meille kaikille oli helpompaa aloittaa varsinainen sadutus.

4.2.2 Oman sadun kertominen pienryhmissä

Vastavuoroinen kuunteleminen ja tarkkaavaisuus luovat hyvät edellytykset lapsen kasvuun, luovuudelle, kehittymiselle ja oppimiselle. Sadutuksen kautta lapsella on mahdollisuus lisätä kielellistä tietoisuuttaan ja uusien käsitteiden käyttöä. Tutkimukset osoittavat, että ”sadutus rohkaisee monipuoliseen ilmaisuun, mielikuvituksen käyttöön, sanavaraston laajentamiseen, kirjoitetun ja puhutun kielen vuorotteluun, moni-ilmeiseen kerrontaan, kommunikaatioon, toisten arvostamiseen, eri näkökulmien huomioimiseen, tiedon prosessointiin, aktiivisuuteen ja aloitteellisuuteen”. Sadutustilanteessa yhdistyy ”kuuntelu ja toisen arvostaminen, yhdessä tekeminen ja kokeminen, asioiden työstäminen ja oppiminen sekä nykyhetkestä nauttiminen”. (Karlsson 2005, 42.)

Sadutuksessa lapsella on mahdollisuus osallistua lasten ja aikuisten väliseen toimintaan tasavertaisena osallistujana. Lapsi saa vapaasti valita, mistä hän kertoo. Lapselle annetaan hetki aikaa omalle puheenvuorolle, tilaa omille ajatuksille ja aloitteille. Sadutuksessa ei ole tarkoitus saada aikaan hyvää satua, vaan osoittaa kiinnostus toisen kertomaa kohtaan sekä kuunnella ja innostaa toista tuomaan jotakin omaa yhteiseen toimintaan. Sadutus vaatii aikuiselta tapojen muuttamista. Sadutustilanteessa ei tehdä valmista lapsille, vaan tehdään lasten kanssa. (Karlsson 2005, 127.)

Kuva 3. Poika kertoo keskittyneesti satua Eevalle.

Sadutuksen helppous pienryhmissä yllätti sekä ohjaajat että lapset. Lapset keskittyivät kuuntelemaan toistensa kertomia satuja ja tarkkailivat suurella mielenkiinnolla, kun saduttaja kirjasi heidän kertomiaan satuja muistiin. Selvästi se, että lapsi tuli aidosti kuunnelluksi ja että aikuinen vielä kirjasi lapsen ajatukset ylös paperille, teki lapsiin vaikutuksen. Sadutustilanteet olivat pääosin jokaisella koululla rauhallisia. Ajan kuluessa lasten keskittyminen tosin välillä herpaantui, mutta ohjaajien rauhoittelu ja erityisesti tarinatyö auttoivat lapsia suuntaamaan ajatukset omien tarinoiden kertomiseen. Tarinatyö auttoivat ja rohkaisivat myös hiljaisia ja arkoja lapsia keksimään oman satunsa.

Aikuisilla on usein ennakkoluuloja sen suhteen, kertovatko lapset heille helposti omia satuja. Useimmiten pelko on osoittautunut turhaksi. Moni aikuinen saduttaja on ihmetellyt lasten välitöntä innostumista ja ennakkoluulotonta heittäytymistä satujen kertomiseen. Lapset kertovat satua heti, vaikka kuinka paljon. Yleensä onkin ollut vaikeuksia saada lasta lopettamaan oman sadun kertominen. (Karlsson 2005, 127.) Osa Satu-
puuprojektiin osallistuneista lapsista innostui kertomaan omaa satuaan sellaisella vimmalla, että meidän saduttajien oli vähän väliä hienovaraisesti pyydettävä lasta odottamaan, jotta ehdimme kirjata heidän satuaan paperille sana sanalta.

Eräessä pienessä luokassa lapset kertoivat useamman sadun ja halusivat jatkaa kertomiaan satuja yhä vain uudelleen. Ryhmän koko mahdollisti useamman sadun kertomisen. Kyseisen luokan kohdalla oli mielenkiintoista huomata se, miten lapset pikkuhiljaa sadutuspäivän edetessä uskaltautuivat kertomaan mitä monipolvisimpia satuja. Lyhyistä tarinoista muokkaantui päivän aikana huimia seikkailuja ja värikkäitä kertomuksia. Lapsille sadun kertominen on luontevaa. He oivaltavat hyvin spontaanisti sadutuksen idean. Lapset johdattavat aikuisen hyvin usein omalla aitoudellaan sadutuksen perimmäisen tarkoituksen lähteille. Lapset viestittävät olemuksellaan, käyttäytymisellään ja sanoillaan, ettei sadutuksessa ole olemassa mitään tiettyä muotoa tai sisältöä, johon pitäisi pyrkiä. (Karlsson 2005, 122.)

Eräs kuusivuotias poika kertoi sadutuspäivän aikana yhteensä kolme satua ja olisi kertonut enemmän ellei päivän aikataulu olisi ollut rajallinen. Joskus lapsella on suuri tarve kertoa. Sadutustilanteessa pyritään siihen, että lapsen satua kirjataan niin kauan, kunnes lapsi ilmoittaa sadun päättyvän. Toisinaan tarinoilla on kuitenkin tapana jatkaa loputtomiin ja jossain vaiheessa aikuisen käsi puuttuu. Eteen saattaa myös tulla aikapula, jos monta sadunkertojaa odottaa omaa vuoroaan. Saduttajat ovat kehittäneet vastaavanlaisiin tilanteisiin erilaisia keinoja. Yksi keino on saduttaa lapsia välillä ryhmässä. Silloin saduttajan on mahdollisuus saada samalla kertaa kaikkien lasten ajatuksia paperille. Jotkut ovat toisinaan maininneet kertovalle lapselle, että paperista loppuu tila, jolloin lapsi on automaattisesti ryhtynyt lopettelemaan omaa satua. Osa aikuisista on kertonut lapselle rehellisesti, että heidän kätensä on väsynyt. Tällöin on sovittu toinen ajankohta sadun loppuun kertomista varten. (Karlsson 2005, 130.)

Joskus sadun kertominen ei kuitenkaan välttämättä onnistu lapselta. Tällaisessa tapauksessa kannattaa ensin tarkastella omaa asennetta lapsen kanssa työskenneltäessä. Olenko minä saduttajana todella kiinnostunut siitä mitä lapsella on minulle sanottavanaan? Olenko itse innostunut? Onko minulla jonkinasteisia odotuksia siitä, millaisen toivon lapsen kertoman sadun olevan? Arvioinko lasta tai hänen kielellisiä taitojaan? Edellä mainitut saduttajan ennakoasenteet voivat estää sadutuksen, sillä lapset ovat hyvin tarkkoja ja huomaavat kyllä, jos aikuinen ei ole aidolla tavalla läsnä sadutustilanteessa. (Karlsson 2005, 127 - 129.)

Eräässä koululuokassa oli paljon ujoja ja arkoja lapsia, ja jännitimme alkuun, kertoisivatko kaikki lapset oman sadun ja miten saisimme luotua luokkaan lasten ajatuksia aidosti arvostavan ja turvallisen ilmapiirin. Kyseisen luokan sadun kertojille tarinatyynyt olivat todellinen apu sadutustilanteessa. Tarinatyynyn tutkiminen ja pitäminen sylissä lisäsi monen lapsen turvallisuuden tunnetta. Ujoudestaan huolimatta, luokan lapset seurasivat tarkasti, kun heidän kertomiaan satuja kirjattiin ylös paperille. Samoin he olivat innokkaita kuulemaan oman satunsa, mutta myös toisten kertomia satuja ääneen luettuna.

Eräälle pojalle oli hyvin vaikeaa tuoda omia ajatuksiaan esille ja hän vetäytyikin alussa syrjään ja käyttäytyi vastahakoisesti, mutta seurasi silti tarkkaavaisesti, kun muut ryhmän lapset kertoivat omia satujaan. Poika tuli viimeisenä kertomaan oman satunsa ohjaajalle. Ensin hän mietti pitkään ja katseli vierestä, kunnes huomasi, että ohjaaja halusi aidosti kuunnella hänen ajatuksiaan ja että todellakin kirjaisi hänen satunsa paperille juuri niin kuin hän sen ohjaajalle kertoisi. Lopulta pitkän hiljaisuuden jälkeen poika kertoi hienon oman tarinan. Mielenkiintoista oli huomata, että poika selvästi vapautui sadutuksen jälkeen, eikä ollut enää ollenkaan vastahakoinen, vaan iloinen. Myöhemmin päivän aikana hän hymyili meille ohjaajille monta kertaa ja kertoi meille omia ajatuksiaan.

Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että omien satujen kertomisen myötä lapsen itsetunto vahvistuu. Sadutuksessa lasten yksilöllisyys ja yhteisöllisyys saavat tilaa. Tämä puolestaan antaa lapsille rakennusaineita vahvaan minuuteen ja valaa uskoa omaan itseensä. Tutkimuksissa on huomattu erityisen selkeästi omanarvontunnon kasvu rauhattomissa sekä aroissa ja syrjäänvetäytyvissä lapsissa. Sadutuksen avulla epävarmojen lasten itsetunto vahvistuu vähitellen. (Karlsson 2005, 133.) Sadutus luo yhteenkuuluvuuden tunnetta kertojan ja kirjaajan välille. Kun pysähtyy hetkeen ja kuuntelee toisen ajatuksia, kahden ihmisen välille syntyy yhteys, jollaista ei ole ennen kokenut. Sadutuksessa kaikkein hauskinda on yhdessä oleminen, iloitseminen ja toisen ihmisen uudenlainen kohtaaminen. (Karlsson ym. 2005, 8 - 9.)

Kissa ja sorsa

Olipa kerran kissa. Kissa meni rannalle. Siellä hän näki ystävänsä sorsan. He menivät uimaan. Sitten kun he olivat uineet, he lähtivät kotiin. Kotona he leipoivat pipareita. Sitten he söivät ne. Sitten he menivät ulos leikkimään hippaa. Kissa jäi hipaksi. Kissa ei saanut sorsaa kiinni, koska sorsa lensi. Sitten he sopivat, että sorsa ei saanut lentää.

Sitten kissa huudettiin sisälle. Kissa huusi sorsalle: - Nähdään huomenna! Sitten he menivät huomenna taas uimarannalle. Sitten he etsivät simpukoita ja kiviä. Sitten he vaihtelivat niitä. Sitten he lähtivät koteihinsa.

Eino Nupponen 8 v, Kirkonkylän koulu

Joskus jouduimme sijoittamaan sadutettavat pienryhmät luokkahuoneiden pienuuden vuoksi luokkien ulkopuolelle erillisiin tiloihin. Tämä oli muutamalle ryhmälle vaikeaa. He jännittivät uudessa tilassa sadun kertomista pienryhmässä niin paljon, että saduttajan oli tehtävä nopea päätös ja sadutettava kaikki ryhmän lapset erikseen. Kun yksi lapsi istui sadutettavana, muu ryhmä odotti koulun käytävässä tai viereisissä huoneissa omaa vuoroaan.

Erään pienryhmän sadutus tapahtui kirjastossa. Alkuun saduttaminen osoittautui vaikeaksi. Ryhmän ilmapiiri oli rauhaton ja lapset eivät pysyneet aloillaan. Kukaan lapsista ei ollut innokas kertomaan omaa satua, kunnes eräs eläväinen poika ryhtyi kertomaan omaa hauskaa tarinaa. Pojan kertoman sadun jälkeen myös muut ryhmän oppilaat rohkaistuivat kertomaan omia satujaan. Sadutuksessa pysähdytään käsillä olevaan hetkeen. Lapselle syntyy turvallinen olo, kun hän kokee toiminnan yhteiseksi, toista arvostavaksi ja kuuntelevaksi. Sadutuksessa huomio siirtyy kertojaan. Huomiota ei tarvitse vaatia muilla keinoilla. Lasten levottomuus vähentyy ja motivoituneisuus lisääntyy, kun he ymmärtävät sadutuksen idean. (Karlsson 2005, 136.)

Poikien keskittyminen sadustilanteissa herpaantui lähes jokaisella koululla aika ajoin. Tytöt olivat rauhallisempia, osa ujojakin. Kaikki lapset kuitenkin kertoivat sadun. Rauhattomuudestaan huolimatta pojat kertoivat tyttöjä useammin pitkiä ja monivaiheisia satuja, joissa tapahtui paljon erilaisia asioita. Poikien runsas mielikuvitus

pääsi sadutuksessa valloilleen. Tutkimusten mukaan sadun kirjaaminen antaa pojille aikaa kertomuksen pohtimiseen ja energia suuntautuu kertomiseen eikä pojille usein työlääseen kirjoittamiseen (Karlsson 2003, 133).

Luokanopettaja Erja Kyllönen kertoo, miten saduttaminen avasi hänelle uuden näkymän poikien maailmaan. ”Poikien itse kirjoittamat sadut ovat lyhyitä. Käsialakirjainten koukerot hidastavat ja estävät tarinan tuottamisen. Sadutusmenetelmää käytettäessä kuitenkin myös poikien mielikuvitusmaailma pääsi valloilleen, kun kertojan ei tarvinnut keskittyä kirjoittamiseen”. (Kyllönen 2006.) Tyttöjen rauhallisuus näkyi vastaavasti lyhyinä satuina. Tyttöjen sadut olivat kuvauksellisia ja niissä mielikuvituksen sijaan esiin nousi sadun looginen eteneminen ja todenmukaisuus.

Lapset eivät välttämättä tarvitse paljon sanoja oman sadun kertomiseen, koska he osaavat käyttää sadun kerrontaan monia muitakin asioita havainnollistamaan kerrottua tarinaa. Lasten tapa kertoa omia satuja muistuttaa leikki-ilanteita, joissa he yhdistävät ilmeitä ja eleitä sanallisiin viesteihin ja näin kertovat ajatuksiaan, jotta leikin juoni etenisi. Tarinat ovat leikin kuvauksia. (Riihelä 2000; Huttunen & Nuolijärvi toim. 2005, 126.) Yhdessä pienryhmässä eräs tyttö heitteli tarinatyyynyä ilmaan ja samaan aikaan kertoi omaa vauhdikasta satuaan kissanpennusta. Samalla tavoin hän toimi, kun saduttaja luki tytölle hänen kertomansa sadun ääneen. Ohjaajina ymmärsimme vasta sadutuspäivän jälkeen, että tyyнын heittelemine ilmaan sadun kerronnan yhteydessä oli hänen tapansa tuoda omia ajatuksiaan esille. Ryhmän toinen tyttö puolestaan piti kaksi käsin tyynystä kiinni ja puristi tyyнын tiukasti syliinsä kertoessaan omaa satuaan.

Satupuu-projektiin osallistuneet lasten satujen aiheet vaihtelivat sisällöiltään ja pituuksiltaan paljon. Yhtään samanlaista satua ei eteen tullut. Jokainen kertomus oli erilainen. Lapset käsittelivät saduissaan useasti ystävyyttä ja päivän tapahtumia aamusta iltaan. Päähenkilöinä saduissa seikkailivat usein erilaiset eläimet. Ystävyyttä saduissa käsiteltiinkin juuri eläinhahmojen kautta. Kertomukset kertoivat myös siitä, mitä asioita lapset pohtivat ja mitkä asiat he kokivat mielenkiintoisiksi.

Muutamissa saduissa seikkailivat myös tunnetuista kansansaduista peräisin olevat satuhahmot. Lapset eivät kuitenkaan jäljennä aikuisten eivätkä toistensa kertomia tarinoita. He käyttävät usein aikuisten tuottaman lastenkulttuurin aineksia, mutta tekevät

omista saduista omanlaisiaan. Lasten saduissa tapahtumat ovat usein nopeita ja monivaiheisia. Lasten sanojen käyttö on usein omaperäistä ja lapset keksivät kertoessaan uusia sanoja, jotka yleensä aukeavat vain lapsille itselleen. (Riihelä 2005, 122.)

Sadutuksen alussa aikuinen sanoo lapselle, että hän kirjaa ylös kaiken sen, mitä lapsi hänelle kertoo. Moni aikuinen on huomannut, että lapset saattavat aluksi testata, kirjoittaako aikuinen kaiken sanotun muistiin. Jotkut lapset saattavat kertoa rumina tai rajuina pidettyjä asioita omissa tarinoissaan. Rumien satujen kertomisesta tulee harvoin ryhmän yhteinen tapa, vaan useimmiten sillä halutaan nimenomaan testata aikuista. Rumat jutut unohtuvat nopeasti, jos aikuinen osoittaa lapselle luottamuksen arvoiseksi. (Karlsson 2005, 131.)

Joskus kielteiset ajatukset voivat ottaa todella suuren vallan. Eräillä kouluilla joidenkin oppilaiden kohdalla mieltä askarruttivat kerrottujen satujen rajuus ja tuhoavaisuus. Jos jollakin ryhmällä tai lapsella on tapana kertoa ainoastaan tuhoavia ja rumia satuja on hyvä yhdessä lapsen kanssa pohtia, mistä asia johtuu. Satua voi käyttää myös siihen, että pilkkaa toista. Tästäkin on hyvä keskustella heti lasten kanssa, jos näin käy. Myös aikuinen voi toimia väärin sadutuksen varjolla. ”Saduttaja voi muuttaa tilanteen vallan välineeksi esimerkiksi olemalla välinpitämätön, lukemalla kertomuksen pilkallisesti, naureskelemalla halveksivasti tarinalle tai osoittamalla pettymyksensä tulokseen”. Tällöin kysymys ei enää ole sadutuksesta ja lapset lakkaavat kertomasta omia ajatuksiaan aikuiselle. (Karlsson 2005, 139.)

Toisaalta kuuntelijan on hyvä muistaa, että sadutuksen vapauttava kokemus muodostuu juuri siitä, kun kertoja saa kertoa mieltä askarruttavista asioista, eikä hänen tarvitse pelätä toisen ihmisen arviointia tai tulkintaa. Joidenkin lasten saduissa esiin nousivat muun muassa yksinäisyys, sairaudet ja kuolema. Sadutus antaa mahdollisuuden käsitellä myös mieltä painavia asioita. Kertoja voi luottaa siihen, että tarina syntyy hänen ja saduttajan välille ja se annetaan muiden luettavaksi vain, jos kertoja antaa siihen luvan. Sana satu antaa kertojalle itselleen luvan päättää siitä, onko oma tarina keksitty vai tosi. (Karlsson 2005, 137.) Sadutus on kahden tai useamman ihmisen välinen henkilökohtainen kokemus, jonka aikana he jakavat sanat, ajatukset, tunteukset ja mielikuvat (Riihelä 2003, 2; Grönroos & Harju 2003, 9).

Hiiren syntymäpäivät

Olipa kerran hiiri, jolla oli syntymäpäivät. Hiiri oli kutsunut kymmenen vierasta. Hänen äitinsä oli tehnyt ison täytekakun. Hiiren synttäreillä leikittiin paljon kaikenlaisia leikkejä. Hiiren synttäreiltä sai mukaansa sateenvarjoja. Kun he leikkivät hippaa niin Lilli kaatui ja satutti polvensa. Hiiren äiti oli lääkäri. Hän paransi Lillin polven ja laittoi siihen laastarin.

Synttärit kestivät kolme tuntia. Hiiren äiti soitti Lillin äitille, että Lillin polveen oli sattunut. Lillin äiti tuli hakemaan Lilliä. Hiiren äiti oli piilottanut ulos tikkareita, jotka piti löytää. Juustonaksut menivät nopeasti. Kaisaa tultiin hakemaan. Sitten lopulta kaikki yhdeksän olivat lähteneet paitsi Anna, joka oli hiiren paras kaveri. Häntä tultiin vasta hakemaan kuudelta. Sitten hiiren äiti rupesi tiskaamaan astioita.

Pinja Hämäläinen 9 v, Kirkonkylän koulu

Äkkiä voisi kuvitella, että sadutus sopii vain niin sanotusti tavallisille lapsille tai erityisen luoville ja kielellisesti lahjakkaille lapsille. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että omien satujen kertominen onnistuu niin aroilta kuin vilkkailta ja nopeasti tai hitaasti oppivilta lapsilta. (Kemppainen 2006.) Satupuu-projektin aikana vierailimme yhdellä erityisluokalla ja saimme kokea tämä henkilökohtaisesti. Kyseinen päivä osoitti meille sen, että oppimisvaikeudet eivät estä lasta tuomasta esiin omia ajatuksiin sadun muodossa. Erityisluokan lapset kertoivat pitkiä ja monenkirjavia satuja, eikä heitä tarvinnut houkutella sadun kerrontaan kahta kertaa enempää. Kun satua alkoi tulla, sitä tuli paljon. Ongelmaksi osoittautui enemmänkin se, miten saduttaja ehti kirjaamaan lasten kertomia satuja ylös paperille.

Sadutuksen käyttö erityisopetuksessa on koettu erittäin hedelmälliseksi toimintatavaksi. Erityisopettajat kertovat, että sadutus on tarpeellinen menetelmä silloin, kun toimitaan erityislasten kanssa. Esimerkiksi dysfaattisten lasten opettajat hämmästyivät sadutuksen toimivuudesta. Jo ensimmäisillä kerroilla lapset kertoivat monivaiheisia kertomuksia. ”Lukko ei ollut lapsissa vaan opettajien tavoissa toimia ja ohjata lasta”. (Karlsson 2003, 142 - 143.)

Miten sitten toimitaan satua kirjatessa tai satua ääneen luettaessa, jos lapsen puheesta puuttuu ääniteitä? Erityisopettaja Kaija Kemppainen (2006) kertoo, että opettajilla on tähän jo vakiintunut ja toimiva käytäntö. Lapsen sanomat sanat kirjataan sadutuksen periaatetta kunnioittaen täsmälleen niin kuin lapsi on ne kertonut. Esimerkiksi r-kirjain kirjataan l-kirjaimeksi, jos lapsi sen niin ääntää. Tällä tavalla kunnioitetaan jokaisen omaa ilmaisua. Kemppaisen mukaan tarkka kirjaaminen lisää lapsen tarkkaavaisuutta ja sanojen ja äänneiden erottelukykyä. (Kemppainen 2006; ks. Turakka 2002).

Säännöllisellä sadutuksella on todettu olevan mielenkiintoisia vaikutuksia. Lasten kuunteleminen vaikutti Karlssonin (2000) tutkimuksen mukaan siten, että aikuiset huomasivat, lasten oman kerrontakulttuurin olevan yllättävää, monipuolista ja rikasta. Lasten äänen ja heidän itsensä tuottaman kulttuurin esiin tuleminen synnytti innostusta ja yhteisöllisyyttä. Lapset alkoivat tehdä omia aloitteita ja vaatia itsensä kuuntelemista jokapäiväisessä elämässä. Aikuiset puolestaan huomasivat sen, miten paljon he voivat oppia lapsilta kuuntelemalla heitä. Aikuiset muuttivat toimintatapojaan. He jättivät pois lasten arvioimisen ja keskittyivät enemmän lasten kuuntelemiseen. Aikuiset vähensivät omaa puheosuuttaan lasten kanssa työskennellessään. Lasten esittämät kysymykset eivät enää häirinneet aikuista, vaan ne johtivat lasten ja aikuisen välisiin yhteisiin keskusteluihin. Sadutuksen kautta aikuiset oppivat näkemään lapsen osaavana ja aktiivisena sekä tulkitsemaan lapsia uudella tavalla. (Stenius 2006, 87; Karlsson 2000, 192 - 193.)

4.2.3 Sadusta maalaaminen

Maalaustuokion aikana lapset saivat piirtää ja maalata omasta kertomastaan sadusta. Ohjasimme alussa lapsia vähän materiaalien käytöstä, mutta muuten lapset saivat vapaasti tehdä maalaukset. Taustalle laitoimme soimaan lasten musiikkia. Lasten maalaessa kiersimme luokissa lasten apuna ja juttelimme heidän kanssa päivän tapahtumista.

Kuva 4. Värit kertovat tarinaa.

Tuokion alussa tunnelma oli yleisesti vähän rauhaton. Lasten ryhtyessä maalaamaan, tunnelma kuitenkin rauhoittui ja lapset keskittyivät siihen yllättävän hyvin. Lapset pitivät omien satujen maalaamisesta. Sadutuksessa onkin huomattu, että lapset haluaivat yleensä piirtää kertomuksistaan kuvia. Joskus lapset haluavat kuvittaa ensin kertomuksen ja kertoa vasta sen jälkeen. (Karlsson, toim. 1999, 58; Karlsson, toim. 2006, 18.) Projektiimme kävi, että maalaustuokio pidettiin sadutuksen jälkeen. Kaikki lapset halusivat maalata.

Joillekin lapsille sadun kertominen oli helpompaa ja maalaus vaikeampaa. Toiset lapset taas kokivat, että sadutus oli ollut vaikeaa ja maalaus helppoa. Hätkähdyttävää oli huomata, kuinka jotkut lapset olivat todella kriittisiä omista maalauksistaan. He eivät meinanneet uskoa omiin kykyihinsä maalauksessa ja kyselivät meiltä ohjaajilta neuvoa tekemiseen. Muutamilla lapsilla oli jatkuvasti todella suuri huoli siitä, ovatko heidän maalauksensa ja satunsa tarpeeksi hyviä ja mitä he saavat maalaukseensa maalata. Heille oli näyttävästi uusi asia se, että he saivat itse sadutuspäivän aikana päättää suuremmaksi osin omista tekemisistään. Liisa Karlsson (2003, 71) on pohtinut myös samaa asiaa ja todennut: ”Toiminta on aiemmin saattanut olla hyvin aikuisjohtoista ja etukäteen yksityiskohtaisesti suunniteltua, jolloin lapselle on saattanut muodostua

puutteellinen käsitys omista kyvyistään.” Kriittisyys itseään ja tekemistään kohtaan saattaa juontaa juurensa myös nyky-yhteiskunnasta, jossa ihmiset nähdään äärimmäisillään eräänlaisina suorittajina ja kaikki tekeminen on täydellisyyttä havittelevaa.

Maalaamisen yhteydessä lapset kertoivat mielellään kertomistaan saduista ja maalauksista. Hämmästyttävintä oli huomata miten lapset nimenomaan omasta aloitteestaan tulivat kertomaan meille ohjaajille omia juttuja. Ehkä me ohjaajat omalla toiminnallamme osoittauduimme luotettaviksi aikuisiksi, jotka olivat oikeasti kiinnostuneita siitä, mitä lapsilla oli sanottavanaan. Satukeikka-projektiin liittyvässä tutkimuksessa Karlsson (1999, 151) tuo esille sadutuksen myönteiset vaikutukset: ”Ammattilaisten mukaan lasten ajatusten arvostaminen ja heidän aloitteensa mahdollistava toimintakulttuuri lisäsi lasten omatoimisuutta.” *Pohjolan lasten satusilloissa* (Riihelä, toim. 2003, 195) hän kirjoittaa siitä lisää: ”Lasten aktiivisen toiminnan arvostaminen innosti heitä tuottamaan lisää kertomuksia ja kuuntelemaan toistensa tarinoita. Tämä johti myös siihen, että lapset alkoivat tehdä aiempaa enemmän aloitteita ja vaativat itsensä kuuntelua.”

Todella mielenkiintoista oli huomata erään dysfaattisen lapsen innostus oman sadun kerrontaa ja maalaamista kohtaan. Alkuleikin aikana tämä lapsi oli hyvin ujo ja syrjäänvetäytyvä, mutta kertoi myöhemmin jo rohkeammin oman hienon sadun. Sadutus-tuokion jälkeen ohjaajan lukiessa sadun, hänen kasvot loistivat ylpeydestä. Maalaus-tuokion aikana poika kertoi innoissaan sadustaan ja oli todella iloinen maalatessaan omasta tarinastaan.

Lapset maalasivat todella värikkäitä ja erilaisia töitä. Osa lapsista käytti töissään paljon eri värejä, kun taas osa lapsista keskittyi käyttämään muutamaa eri väriä. Koimme valitsemamme maalaustekniikan, vahaliidut ja vesivärit, lapsille sopiviksi.

Tärkeintä maalaustuokiassa oli, että se pohjautui samaan ajatukseen kuin sadutuskin: halusimme ottaa lasten ajatukset ja mielipiteet huomioon. Emme halunneet lähteä lii-
kaa ohjailemaan lasten tekemistä, vaan annoimme lapsille vapaat kädet tehdä oman näköisen työn. Näin halusimme rohkaista heitä omaan ilmaisuun ja tekemiseen. Näytimme, että arvostamme heidän töitä juuri sellaisina kuin ne ovat.

Maalaustuokiot olivat hyvin toiminnallisia, mutta rauhallisia ja lämminhenkisiä tilanteita. Taustalla soiva musiikki toi tuokioon myös selvästi rauhallisuutta ja hyvää miel-

tä. Lapset, jotka saivat tehtyä työt jo aikaisemmin, keskittyivät loppuajalla lukemaan pulpettikirjaa tai tekemään koulutehtäviä. Lopuksi yhdessä lasten kanssa vielä vähän ihailimme maalauksia ja juttelimme päivän tapahtumista.

4.3 Satupuu-taidenäyttely Ristiinan kirjastossa

Kokosimme lasten kertomista saduista ja maalauksista Ristiinan kirjastoon touko-kuussa Kirjan ja ruusun päivän yhteyteen kaikille avoimen satunäyttelyn, johon tuli esille 120 lasten kertomaa satua ja tekemää maalausta. Kutsuimme oppilaat ja opettajat näyttelyn avajaisiin kahtena päivänä, 10 – 11.5.2006. Koululuokat pääsivät porrastetusti rauhassa tutustumaan opettajiensa johdolla näyttelyyn.

Kuva 5. Oma tarina löytyi yllättäen.

Suunnittelimme näyttelyn yhdessä Ristiinan kirjaston kanssa. Mainostimme näyttelyä paikallisesti lehdissä ja julisteiden avulla. Laitoimme näyttelyn työt esille lapsille sopivalle korkeudelle, niin että lasten oli helppoa lukea satuja ja katsoa kuvia. Avajais-ten alussa pidimme lapsille puheen, jossa toivotimme heidät tervetulleiksi näyttelyyn. Tarjosimme puheen jälkeen lapsille ja opettajille mehua ja keksejä. Tämän jälkeen koululuokat kiersivät meidän johdolla näyttelyssä.

Jokaiselle koululuokalle oli varattu näyttelyn tutustumista varten tunti aikaa. Näyttelyssä oli esillä palautelaatikko ja vieraskirja, joihin kävijät saivat kirjoittaa mielipiteitä näyttelystä. Näyttely oli esillä kirjastossa kuukauden ajan. Paikallislehdet *Ristiinalainen* ja *Viikkoset* tekivät näyttelystä lehtijutun.

4.4 Projektipalaute

Pyysimme sadutustuokioiden jälkeen kirjallista palautetta projektista oppilailta sekä opettajilta. Saamamme palaute oli yleisesti positiivista ja kannustavaa. Oppilaat pitivät projektista ja suurin osa lapsista koki omien satujen kertomisen ja maalaamisen mielekkäänä. Eräs tyttö kertoi: ”Sadutuspäivä oli tosi kiva. Mä keksin ihan helposti sadun.”

Osa lapsista mainitsi, että oman sadun kertominen tuntui aluksi oudolta ja jännittävältä. Kaikki lapset kertoivat kuitenkin sadun. Eräs lapsi mainitsi: ”Oli aika vaikeaa keksiä satuja. Mutta keksinhän minä sitten sadun.”

Huomasimme, että suurimmalle osalle lapsista omien tarinoiden kertominen oli uusi kokemus. He olivat yllättyneitä siitä, että saivat itse tuoda ajatuksiaan vapaaehtoisesti esille, ja että aikuinen kuunteli nimenomaan heitä. Eräs poika toi esille: ”Sadun kertominen oli hassua.” Toinen lapsi kertoi jännittäneensä vähän satujen kertomista. Useimmat lapset toivat esille sen, että haluaisivat uudemmankin kerran osallistua samankaltaiseen toimintaan: ”Haluan että tämä satupuu-projekti tulee uudestaan ja se oli kiva.”

Osalle opettajista sadutus oli tuttua entuudestaan ja pari heistä oli käyttänyt menetelmää aikaisemminkin. Eräs opettaja kertoi: ”Sadutus on itselleni tuttua - tein sitä viikoittain urani alkuaikoina (meillä oli keskimäärin 1 kerta/vko sadutustunti). Oppilaat kyllä tuolloin tykkäsivät siitä. Nyt en muutamiin vuosiin ollut tehnyt moista (silloin aikoinaan sadutin ehkä liikaa ja kyllästyin itse siihen).” Osalle opettajista sadutus oli kuitenkin uutta.

Saimme pääpiirteissään hyvin myönteistä palautetta opettajilta. Heidän mielestään projektimme oli ajankohtainen ja tärkeä. Opettajat kokivat hyvänä, että toimimme projektin lasten kouluarjen keskelle heille tuttuun ympäristöön ja kokivat sadutuksen

käyttökelpoisena menetelmänä: ”Tätä voisi tehdä koulussakin enemmän, vaikka jo esikoulusta lähtien.”

Opettajat olivat kiinnostuneita menetelmästä, mutta projektin aikana nousi esiin useaan otteeseen se, että opettajat kokivat koululuokat liian suurina sadutusmenetelmän käyttöön. He toivat esille ajan ja resurssien puutteen: ”Iso ryhmä itsellä rajaa sadutusta.”

Monia lasten kanssa työtä tekeviä aikuisia onkin alkuun mietityttänyt se, mistä he löytävät ajan esimerkiksi koululuokan saduttamiseen. Yleensä aika löytyy yllättävän yksinkertaisesti. Sadutusta voi tehdä missä tahansa ja milloin tahansa. Kaikkia lapsia ei tietenkään tarvitse saduttaa samalla kertaa. Saduttamisen voi jakaa useampiin tilanteisiin. Ryhmäsadutuksessa koko ryhmän saa sadutettua samalla kerralla. Tutkimuksen (Karlsson 2000, 174 - 175) mukaan aikuiset, jotka saduttivat säännöllisesti huomasivat, että menetelmän käyttö toi itse asiassa lisää aikaa yhdessä työskentelyyn. Sadutus johdatti olennaisten asioiden ääreen ja rauhoitti päivän. Sadutustilanne pysäyttää yhteiseen hetkeen ja jättää arjen kiireet hetkeksi taakseen. (Karlsson 2006, 142.)

Osa pienten luokkien opettajista kertoi, että aikoo jatkaa sadutusta luokassaan myös jatkossa: ”Oikein mukava projekti! Hyvä, että jaksatte käydä kaikilla kouluilla. Lapset keksivät omia tarinoitaan yllättävän hyvin ja nopeasti. He olivat innostuneita ja haluavat jatkossakin tehdä omia tarinoita. Kevään aikana aioimmekin tehdä vielä luokan oman sadun.”

Satupuu-projektista ja siihen liittyvästä näyttelystä saimme paljon palautetta näyttelyssä käyneiltä lapsilta ja aikuisilta. Palaute oli hyvin positiivista: ”Tosi hyviä tarinoita! Piirustuksetkin on tosi mahtavii. Panostakaa lapsia harrastamaan taidetta!” Palautteesta kävi ilmi, että kävijät olivat tyytyväisiä, että lasten sadut ja kuvat olivat esillä nimenomaan kirjastossa: ”Tämä oli hyvä ajatus tuoda satumailma tänne kirjastoon.” Erään lapsen sanoja lainaten: ”Kirjastossa on todella hauskaa. Vaikka ei lainaisikaan!”

4.5 Kirja lasten saduista ja kuvista

Satupuu-projektin lopputuotoksena toimitimme kesän ja syksyn 2007 välisenä aikana lasten saduista ja maalauksista *Laiskakatti ja Faaraokissa sekä muita satuja* -satukirjan. Kirjan kokoamisessa ja taitossa apunamme toimi graafisen viestinnän opiskelija Johanna Patronen. Satukirjan tarkoituksena on tuoda lasten omat kulttuuri-tuotokset näkyväksi ja osoittaa, että lasten tekemät sadut ja maalaukset ovat yhtä lailla tallennuskelpoisia tuotoksia aikuisten tuottamien lastenkulttuuriteosten rinnalla.

Kirja on vanhin tämän päivän viestimistä. Vuosituhansien ajan kirjaa on tehty käsin, teollisesti yli 500 vuoden ajan. Nykyaikaisen kaupan välineenä kirja on ollut noin 250 vuotta. Kirjaa käytetään edelleen opetuksen välineenä ja kaunokirjallisuus on säilyttänyt suosionsa. Suosio pätee myös lasten- ja nuortenkirjallisuuteen. Media, elokuva ja televisio menestyvät kaunokirjallisuuden pohjalta rakennettujen käsikirjoitusten kautta. Ainoastaan tiedon välittämisessä painettu kirja häviää tuotantoprosesseiltaan nopeimmille välineille. (Makkonen, toim. 2004, 27.)

”Kirja antaa aikaa ja tilaa perusteiden esittämiseen ja argumentointiin, ja se antaa mahdollisuuden palata asioihin yhä uudelleen ja helposti” (Makkonen, toim. 2004, 12). Kirja eroaa elokuvasta ja tv-sarjoista myös siinä, että se tarjoaa elämyksiä, joissa kirjan lukeminen on olennainen asia. Kun ihminen lukee kirjaa, hän rakentaa ajatuksissaan ja mielikuvituksensa avulla paljon sellaisia asioita, jotka elokuva tai tv-sarja tarjoaa katsojalle valmiina. (Makkonen, toim. 2004, 12.)

Makkosen mukaan on toisaalta myös itsestään selvää, että kirjaa parempaa tiedon ja elämyksen tarjoajaa ei ole vielä keksitty. ”Se ei rypisty, ei tiltaa, se kulkee mukana, sietää aurinkoa ja kolhujakin ja sen kanssa saa olla yksin. Itse asiassa on täysi syy uskoa, että kirjan vetovoima vain kasvaa sitä mukaa kun ihmisen elinympäristö sähköistyy ja interaktivoituu.” Makkonen korostaa lisäksi kirjan sisällön vaikutusta sen vetovoimaisessa asemassa. (Makkonen, toim. 2004, 43.)

Suomalaiset ovat lukevaa kansaa. Vuonna 2003 julkistettu *Suomi lukee* -tutkimus todistaa kirjamyynnin lisääntyneen uuden vuosituhannen alkuvuosien aikana. Erityisesti lasten ja nuorten kirjamyyni on kasvanut, joka kertoo siitä, että lapset ja nuoret arvostavat kirjaa tiedon tuottajana. (Makkonen, toim. 2004, 12 - 13.)

Usein ajattelemme, että ainoastaan aikuiset pystyvät tuottamaan varteenotettavaa kulttuuria. Kulttuuri kumpuaa kuitenkin kahdesta eri lähteestä: aikuisten kulttuurituotteista ja lapsen omista kulttuuriteoista. Aikuisten tuottama kulttuuri on perimätiedon kuljettamaa, sukupolvelta toiselle periytyvää. Kulttuurituotteet muuttuvat ajan kuluessa. Aikuisten tuottamaa kulttuuria ovat muun muassa musiikkiin, tanssiin ja rakennettuun kulttuuriin liittyvät kulttuurituotteet. Se kaikki, mitä opetamme lapsillemme, on tallennettu kirjastoihin, museoihin ja historiallisiin paikkoihin. (Piironen, toim. 2004, 189.)

Jokainen on kuitenkin myös omassa lapsuudessaan tuottanut omaa kulttuuria yksin tai yhdessä toisten lasten kanssa. Lasten tuottamaa kulttuuria ovat esimerkiksi leikit, laulut ja sadut, mutta vain pieni osa lasten kulttuurituotteista on tallennettu. Siksi lasten oman kulttuurin alue on mitä suurimmalta osin piilossa aikuisilta. Lapsen mieleen itse tuotettu kulttuuri kuitenkin tallentuu ja juuri lapsena tuotetut kulttuurituotteet toimivat myöhemmin virikkeinä aikuisena tuotetussa kulttuurissa. (Piironen, toim. 2004, 189.)

Satuihin liittyvä ammattikirjallisuus keskittyy siihen, mikä merkitys saduilla on ennen kaikkea lapsen kehitykselle ja oppimisille. ”Kirjallisuudessa saduksi määritellään joko kansansatu, jonka tekijää ei tunneta tai taidesatu, ”jonka tekijä on ollut tietty henkilö tai henkilöt ja joka on varta vasten lapsille kirjoitettua sanataidetta” (Kuivasmäki & Heiskanen-Mäkelä 1988, 83). Sadut mielletään lähes aina aikuisten kirjoittamiksi satukirjoiksi. Lapsi puolestaan nähdään aikuisten kirjoittamien satujen vastaanottajana, jälleenkäsittelijänä ja opetuksen kohteena. (Karlsson, 2000, 85.)

Laiskakatti ja Faaraokissa sekä muita satuja -kirja perustuu sadutusdokumentointiin. Dokumentoinnin lähtökohtana on tällöin yhteisöllinen näkökulma. Sadutusdokumentointia tehdään lapsia ja aikuisia; yhteisöä varten (Karlsson 2003, 95). Dokumentoinnilla ei arvostella ja arvioida, eikä sitä tehdä liioin salaa. Sadutusdokumentointi on aina julkista. (Piironen, toim. 2004, 194 - 195; Karlsson 2000, 93.) Sadutusdokumentoinnilla tallennetaan prosesseja, joihin lapset ja aikuiset voivat palata ja näin saada välineitä yhteisen toiminnan suunnitteluun ja eteenpäin viemiseen. Satukirjassa tuomme esille lasten ajatukset ja näytämme, että ne ovat tärkeitä ja säilyttämisen sekä merkitsemisen arvoisia. Vastavuoroisella sadutus-tiedonkeruu -menetelmällä sekä lapset että aikuiset hyväksytään aktiivisina, luovina ja osaavina toimijoina sekä kulttuurin ja tiedon tuottajina. (Hänninen ym. toim. 2005, 181.)

Sadutukseen perustuvia kirjoja ei ole vielä paljoa julkaistu. Tehdessämme satukirjaamme otimme selville aikaisemmin julkaistuista lasten omista saduista kootuista kirjoista. *Voitko olla? E du me mej? Lapset kertovat tarinoitaan Suomessa ja koko Pohjolassa* (Kemppainen & Riihelä, toim. 2000) -satukirjassa neljä – viisitoistavuotiaat pohjoismaalaiset lapset ja nuoret kertovat omia satuja. Lapset ja nuoret ovat osallistuneet yhteiseen satukonferenssiin Vaasassa vuonna 1997, josta kirjaan on koottu pohjoismaiset sadut. Suomalaisten lasten satuja kirjassa on lasten- ja perhekodeissa asuvilta lapsilta Kotkasta ja Kouvolasta. Satukirja on syntynyt Satukeikka -hankkeen myötä. (ks; s.8) Sadut ovat kirjassa kaikilla viidellä eri kielellä. Satukirjassa tuodaan lyhyesti esille sadutuksen myönteisiä ja terapeuttisia vaikutuksia. Kirjassa on monenlaisia satuja ja niiden mukana on myös lasten tekemää kuvitusta ja joitain valokuvia. Sadut on ryhmitelty eri teemaotsikoiden alle. (Kemppainen & Riihelä, toim. 2000.)

Sekasatukirja (Sädekallio, toim. 2002) on koottu Helsingin päiväkodin Korallin lasten aloitteesta. Jokainen lapsi on saanut valita yhden oman kertoman sadun kirjaan. Satukirja sisältää myös lasten piirtämiä kuvia. Kirjassa kerrotaan kuinka sadutus on innoittanut sekä lapsia että työntekijöitä. Sekasatukirjan saduista on tehty teatteriesityksiä, improvisaatioita ja kuvallista ilmaisua. Monet sadut ovat innoittaneet myös leikkimään. (Sädekallio, toim. 2002.)

Tunne kieleni – Tseba a leleme la ka, Know my language (2006) -satukirjassa on eteläafrikkalaisen Arethabengin koulun ensimmäisen luokan ja suomalaisen Vantaan Mikkolan koulun 1/2 A luokan lasten sadutuksessa kertomia satuja. Koulut ovat tehneet monta vuotta yhteistyötä kirjeiden, käsitöiden, piirustusten, valokuvien ja videoiden avulla. Sadutuksesta on tullut osa opetusta. Kirjan sadut ovat ensin sadunkertojan omalla äidinkielellä ja sen jälkeen vielä käännetty enintään kolmelle eri kielelle; suomeksi, englanniksi, ja pohjoissothoksi. Satuja on kuvitettu. Kirjassa tuodaan lopussa esille lisäksi sadutusta ja sen merkityksellisyyttä. (Arethabeng School, first grade & Mikkolan koulu, 1/2 A-luokka 2006.)

Turun ammattikorkeakoulun kolme sosionomi-opiskelijaa saduttivat opinnäytetyösään loimaalaisia ja somerolaisia päiväkotilapsia ja tutkivat lasten reagoitua sadun ääneen kertomisesta lapsiryhmässä. Loimaalainen kustantaja innostui kyseisestä sadutusprojektista ja lasten tarinat on koottu *Maailman aidoin satukirja* (Haalijoki ym.

toim. 2006) nimiseen satukirjaan. Kirja sisältää myös lasten tekemiä piirroksia. (Haalijoki ym. toim. 2006; Mannila 2007.)

Aikaisemmin julkaistuista sadutukseen pohjautuvista satukirjoista heijastuu lapsen kuuntelun merkitys ja lapsen ajatusten arvostaminen. Kirjan tekijät ovat kokeneet sadutuksen myönteisenä ja vuorovaikutteisena avaintekijänä. Sisällöltään kirjat ovat kuitenkin hyvin erilaisia. Satujen kertojat ovat eri-ikäisiä ja kaikilla heillä on omat taustat ja juuret. Satuja on monenlaisia, mikään satu ei ole samanlainen kuin toinen. Kirjoissa tuodaan sadutusta esille eri tavoin. Ulkoasultaan kirjat poikkeavat myös toisistaan. Ne ovat kooltaan erilaisia ja kirjojen rakenne on tehty eri tavoilla. Osassa kirjoista sadut ja kuvat ovat aseteltu hyvin vapaamuotoisesti, kun taas toisissa kirjoissa ne ovat järjestelty tietyn mallin mukaisesti.

Kun lähdimme kokoamaan *Laiskakatti ja Faaraokissa sekä muita satuja* -kirjaa, saimme hyvää apua aikaisemmin julkaistuista samantyyppisistä kirjoista sekä myös muista lapsille tarkoitetuista satukirjoista. Lähtökohtana kirjan tekemiselle meillä kuitenkin oli paitsi sisällöltään myös ulkoasultaan omannäköisen kirjan tekeminen, jossa lasten ajatukset ja sadut tulevat esille.

Kirjan tekoprosessi alkoi kirjan sisällön suunnittelulla keväällä 2007. Lähetimme lasten vanhemmille lupalomakkeet lasten satujen ja kuvien julkaisemisesta kirjassa. Seuraavan kesän ja syksyn aikana kokosimme satukirjan.

Saimme luvan 108 sadun julkaisemiseen kirjassa. Valitsemalla kirjaan nämä sadut tuomme esille sadutuksen periaatetta lasten ajatusten ja lasten itsensä tuottaman kulttuurin arvostamisesta. Emme halunneet lähteä luokittelemaan tai erittelemään kirjaan satuja, emmekä nähneet sitä tarpeelliseksi. Sadutukseen perustuvassa projektissa tärkeänä pidimme, että kaikki jotka halusivat, saivat oman satunsa kirjaan. Kirjassa on 108 hyvin erilaista ja omanäköistä satua, eri-ikäisiltä ja eri kouluista olevilta tytöiltä ja pojilta. Lisäksi kirjaa elävöittää 18 tyttöjen ja poikien tekemää kuvaa.

Yhtenä tärkeänä lähtökohtana kirjan tekoprosessissa oli selkeän kokonaisuuden ja luettavuuden saavuttaminen. Kirjan rakenteella voidaan vaikuttaa tähän paljon. Sen takia päädyimme kirjassa yhtäläiseen rakenteeseen, jossa kirjan sadut ja kuvat etenevät tietyssä järjestyksessä. Satuja emme kirjassa ryhmitelleet. Kirjan fontilla ja asetuk-

silla halusimme tuoda kirjaan ilmavuutta ja helppolukuisuutta. Sisällys- ja kuvaluettelo hahmottaa kirjan sisältöä. Lyhyessä esipuheessa sekä takakannessa tuomme esille vähän sadutusta ja Satupuu-projektia. Kirjan kanteen valitsimme lapsen tekemän kuvan, joka jo sinällään avaa kirjan sisältöä. Sen perusteella päätimme kirjan nimen.

Laiskakatti ja Faaraokissa sekä muita satuja -lasten satukirja on suunnattu pääasiassa lapsille, vanhemmille ja lasten kanssa työskenteleville. Kirjan sisältö tuo esille lasten itsensä tuottaman kulttuurin moninaisuuden. Sen avulla voi kurkistaa lasten omaan maailmaan. Kirja innoittaa lapsen ja aikuisen väliseen vastavuoroiseen toimintaan.

5 POHDINTA

Tutustuimme sadutukseen Liisa Karlssonin teoksen *Sadutus, avain osallistuvaan toimintakulttuuriin* (2003) pohjalta. Teoksen innoittamana ryhdyimme suunnittelemaan lapsille suunnattua sadutukseen perustuvaa projektia. Projekti toteutettiin Ristiinan kunnan viiden koulun 1. - 2. luokissa kevättalvella 2006. Projektin tavoitteena oli innostaa lapsia kertomaan omia satuja. Lisäksi halusimme tuoda näkyväksi lasten itsensä tuottama kulttuuri ja tallentaa lasten sadut kirjan muodossa.

Sadutuspäivä koostui alkuleikistä, sadutuksesta ja maalaustuokiosta. Sadutuspäivä alkoi ryhmäsadutuksella, jossa jokainen lapsi sai vuorollaan kertoa yhteistä satua. Alkuleikin tarkoituksena oli rohkaista lapsia kertomaan satuja. Yhteisessä piirissä istuminen auttoi turvallisen ilmapiirin luomisessa ja loi yhteenkuuluvuuden tunnetta. Leikin alussa osa lapsista ujosteli sadun kertomista. Kun lapset ryhtyivät kertomaan yhteistä satua, ilmapiiri vapautui ja lapset rentoutuivat nauttimaan yhteisestä sadusta. Koimme alkuleikin tärkeäksi, lapsia innoittavaksi tapahtumaksi ennen varsinaista sadutusta.

Sadutus pienryhmissä onnistui hyvin. Jo ensimmäisten sadutuskertojen jälkeen yllätyimme, miten innokkaasti lapset ryhtyivät kertomaan omia ajatuksiaan. Lapset keskittyivät kuuntelemaan toistensa kertomia satuja ja tarkkailivat todella suurella mielenkiinnolla, kun saduttaja kirjasi heidän kertomiaan satuja muistiin. Selvästi se, että lapsi tuli aidosti kuunnelluksi, ja että aikuinen vielä kirjasi lapsen ajatukset ylös paperille, teki lapseen vaikutuksen.

Osalle lapsista satujen kertominen oli todella helppoa ja vaivatonta. Nämä lapset olisivat kertoneet satuja varmasti koko päivän, ellei sadutuspäivän aikataulu olisi ollut rajallinen eikä saduttajan käsi olisi väsynyt. Lapset innostuivat kertomaan omaa satua sellaisella vimalla, että meidän saduttajien oli vähän väliä hienovaraisesti pyydetävä lasta odottamaan, jotta ehdimme kirjata heidän satuaan paperille sana sanalta. Osalle lapsista oman sadun kertominen oli aluksi vaikeaa. Usein nämä lapset vetäytyivät hetkeksi syrjään ja seurasivat jonkun toisen lapsen kertomaa satua sivummalta ja vastasitten, kun tunsivat oman olonsa hyväksi ja turvalliseksi, tulivat kertomaan oman satunsa.

Lapsista oli mukavaa, kun sadut luettiin heille lopuksi ääneen ja he saivat halutessaan tehdä korjauksia omiin satuihinsa. Lasten kasvoilta paistoi ylpeys ja iloisuus omasta tuotoksestaan, kun luimme heille heidän kertomansa sadut. Lapsista oli myös kiintoisaa seurata oman puheen muodostumista kirjoitetuksi kieleksi. Lapset keskittyivät kuuntelemaan toistensa kertomia satuja. Heistä oli mielenkiintoista kuunnella satuja, jotka joku toinen lapsi oli keksinyt. Tarinatyyntyvät auttoivat ujoimpia ja arempia lapsia sadun kertomisessa.

Satupuu-projektin aikana lapset kertoivat monenlaisia satuja. Saduissa tapahtui paljon asioita. Eläinsatuja lapset kertoivat paljon. Saduissa leikittiin paljon ja käytiin koulussa. Ystävyys ja kaverit olivat suosittuja sadun aiheita. Monissa saduissa käsiteltiin ystävyys ohella lisäksi yksinäisyyttä. Lapset käsitelivät saduissaan myös kuolemaa ja onnettomuuksia, kuten esimerkiksi auton alle jäämistä tai sairastumista. Meidän periaattemme sadutuksessa oli, että lapsi sai kertoa juuri sellaisen sadun kuin itse halusi, kunhan satu ei loukannut ketään.

Lasten kertomat sadut kertoivat hyvin paljon siitä elämästä, missä he itse elivät. Lasten kertomista saduista tuli ilmi lasten loppumaton energisyys ja elämisen into. Sadut olivat myös ovia lasten mieltä askarruttaviin asioihin. Sadutus antoikin oivan mahdollisuuden lapselle kertoa aikuiselle niistä asioista, joita lapsi pohti omassa mielessään.

Sadutuksen jälkeen jokainen lapsi sai maalata ja piirtää omasta sadustaan kuvan. Maalaustuokiot olivat hyvin toiminnallisia, mutta lämminhenkisiä ja rauhallisia tilanteita. Kaikki lapset maalasivat saduistaan hyvin keskittyneesti. Lapset maalasivat värikkäitä ja erilaisia töitä. Maalaamisen yhteydessä lapset kertoivat omasta aloitteestaan meille

omista saduista ja maalauksista. Osa lapsista oli hyvin kriittisiä omista tuotoksistaan. Heillä oli huoli siitä, olivatko heidän sadut ja maalaukset tarpeeksi hyviä. Lapsille oli selvästi uutta se, että he saivat päättää täysin omien töittensä sisällöstä. Oli hätkähdyttävää huomata, että lasten täytyi jatkuvasti saada hyväksyntä aikuiselta siitä, oliko heidän suorituksensa tarpeeksi hyvä.

Sadutusten jälkeen kokosimme lasten saduista ja maalauksista näyttelyn Ristiinan kirjastoon. Näyttelyn avajaisia vietettiin 10. – 11.5. Koululuokat tutustuivat näyttelyyn opettajiensa johdolla. Näyttelyssä toimme lasten oman kulttuurin esille ja halusimme osoittaa, että arvostamme lasten itsensä tekemiä tuotoksia.

Sadutuspäivästä ja näyttelystä saamamme palaute oli hyvin positiivista. Moni lapsi toi esille sen, että haluaisi osallistua vastaavanlaiseen projektiin uudestaan. Myös opettajat kokivat projektin ja sadutuksen tarpeelliseksi toiminnaksi koulussa. Näyttelyssä kävijät olivat yllättyneitä siitä, kuinka hienoja lasten sadut ja maalaukset olivat. He toivoivat kirjastoon lisää lasten itsensä tuottamaa kulttuuria eri muodoissa.

Projektin päätöksenä toimitimme kesän ja syksyn 2007 välisenä aikana lasten saduista ja maalauksista *Laiskakatti ja Faaraokissa sekä muita satuja* -satukirjan. Kirjan koamisessa ja taitossa saimme hyvää apua graafisen viestinnän opiskelijalta Johanna Patroselta.

Kirjan suosio on pysynyt vahvana. Kirjalla on selvästi oma viehätys nykypäivän sähköistyvässä elinympäristössä. Kirjaa lukemalla lukijan ajatukset ja mielikuvitus saavat tilaa. Omat ajatukset ja mielikuvat johdattavat lukijan tarinoihin, satuihin ja kertomuksiin, valmiita vastauksia ei tarjota. Kirjaa on helppo kuljettaa mukana ja sitä voi lukea melkein missä vain. Eri-ikäiset ihmiset lukevat kirjallisuutta ja onkin tärkeää, että kannustamme lapsia pienestä pitäen lukemiseen. Sadut ja tarinat innoittavat kirjojen maailmaan.

Aikuisten tekemiä kulttuurituotoksia on arvostettu ja ne on nähty tallennuskelpoisina. Lapsen omat kulttuurituotteet ovat jääneet taustalle. Lasten kulttuurituotteista on tallennettu vasta pieni osa. Lapsella on paljon omaa kulttuuria, jota lapsi tuottaa yksin tai yhdessä muiden lasten kanssa. Tämä näkyy esimerkiksi lauluissa, leikeissä ja saduis-

sa. Lasten omat kulttuurituotokset ovat hyvin tärkeitä, sillä niiden kautta lapsi saa virikkeitä ja välineitä omaa kasvua ja tulevaisuutta varten.

Laiskakatti ja Faaraokissa sekä muita satuja -kirjan perusta on sadutusdokumentoinnissa. Tällöin se on tehty yhteisöllisestä näkökulmasta. Sillä edistetään lasten ja aikuisten vastavuoroista toimintaa sekä lasten kulttuurin arvostamista. Sadutuksen myötä tuomme kirjassa esille lasten ajatuksia ja näytämme, että lasten teokset ovat tärkeitä ja säilyttämisen arvoisia.

Tehdessämme satukirjaa otimme selville aikaisemmin julkaistuista sadutukseen perustuvista satukirjoista. Niitä ei ole vielä paljoa. Vaikka kirjat poikkesivat toisistaan monella tavalla, jokaisesta kirjasta heijastui taustalta sama sadutuksen innoitus. Kirjan tekijät olivat selvästi nähneet sadutuksen myönteisenä ja käyttökelpoisena menetelmänä.

Kysyimme luvat lasten vanhemmilta lasten teosten julkaisemisesta kirjassa. Saimme luvan 108 erilaisen, hienon sadun julkaisemiseen. Valitsemalla kirjaan jokaisen lapsen sadun tuomme esille sadutuksen periaatetta lasten satujen arvostamisesta. Kirjassa on lisäksi osa lasten tekemistä maalauksista. Kirjan ulkoasua tehdessämme pidimme tärkeänä selkeyttä, keveyttä ja helppolukuisuutta. Kannessa oleva lapsen piirtämä kuva ja kirjan nimi johdattelee jo lukijaa kirjan sisältöön.

Satupuu-projekti osoitti, että lapsilla on ajatuksia, satuja ja tarinoita, joita he haluavat jakaa keskenään sekä aikuisen kanssa. Lasten omat tarinat kaipaavat kuulijaa ja esille nostamista. Sadutus kannusti lapsia tuomaan esille heidän omia tarinoita ja innoitti myös aikuisia kuulemaan lasten ajatuksia ja satuja. Satupuu-projektin kautta toimimme esille lasten omaa kulttuuria. *Laiskakatti ja Faaraokissa sekä muita satuja* -kirja antaa lukijalle mahdollisuuden kurkistaa lasten maailmaan ja lasten tuottaman kulttuurin moninaisuuteen. Se innoittaa lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutteiseen toimintaan. Kirjan kautta satuihin voi aina palata ja lukea niitä yhä uudelleen. Satu *Kultaisesta aurinkokoirasta* johdattaa lukijan sadun ihmeelliseen taikaan. Se vaatii lukijalta vain pysähtymistä hetkeen. Antaa sadun viedä mukanaan...

Kultainen aurinkokoira

Olipa kerran kultainen aurinkokoira. Se toi valoa maailmaan. Se ei ollut kyllin hyvä paikka asua ja niinpä se lähti etsimään kotia, joka olisi paljon valoisampi. Ja pian se huomasi, että sillä ei ollut äitiä. Se lähti etsimään myös äitiä. Se löysi sateenkaaren, jossa oli kauniita timantteja. Se hyppäsi sateenkaareen. Sateenkaari imi sen sisäänsä. Siellä sisällä oli hyvin kaunista ja valoisampaa kuin maan päällä. Se löysi äitinsä ja kodin. Sateenkaaren luona voi olla hyvinkin valoisaa se tuumi. Ja siitä lähtien sateenkaari on aina ollut auringon ja sateenkaaren välillä kirkas.

Anneli Muhonen 8 v, Pellosniemen koulu

LÄHTEET

Arethabeng School, first grade ja Mikkolan koulu, 1/2 A-luokka 2006. Tunne kieleni – Tseba leleme la ka – Know my language. Vantaa: Vantaan kaupungin paino.

Arrakoski, Olli 2004. Kustantaminen eilen, tänään, huomenna. Teoksessa Makkonen, Teijo (toim.) Kustannustoimittajan kirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 27 – 45.

Grönroos, Ulla-Maija & Harju, Laila 2003. Saduttaminen erityisen tuen tarpeessa olevien lasten interventiona. Helsingin yliopisto. Erityispedagogiikka. Pro gradu -tutkielma.

Haalijoki, Eva-Stina & Hyvönen, Susanna & Salminen, Kirsi (toim.) 2006. Maailman aidoin satukirja. Loimaa: Kustannus HD.

Heikkinen, H. 2001. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ihanus, J (toim.) 2005. Järjen äänestä minäkertomuksiin. Helsinki: Yliopistopaino.

Karlsson, Liisa & Levamo, Tiina-Maria & Siukkonen, Salla (toim.) 2006. Sinun, minun, meidän mango. Sadutusta yli kulttuurirajojen. Kokemuksia sadutuksesta kehitysyhteistyössä ja kansainvälisyyskasvatuksessa. Taksvärkki ry: Multiprint.

Karlsson, Liisa & Riihelä, Monika 1991. Ajattelu alkaa ihmetyksestä: Ryhmätyöstä yhteistoiminnalliseen oppimiseen. Helsinki: VAPK -kustannus.

Karlsson, Liisa & Stenius, Tuula (toim.) 2005. Yhdessä lasten kanssa – seikkailu osallisuuteen. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Karlsson, Liisa (toim.) 1999. Sadun ja leikin lähteillä – seminaarin tuottamaa aineistoa. Lasten ja nuorten taidekeskus Annantalo Helsinki 18.5.1999. Helsinki: Stakesin monistamo. Stakes aiheita 31/1999. Raportti.

Karlsson, Liisa (toim.) 2006. Lapset kertovat...Työpapereita 9/2006. Helsinki: Stakesin monistamo.

Karlsson, Liisa 1990. Ryhmäoppimisen oppimis- opettamisprosessi ja sen yhteys oppilaiden ajatteluun ja koulusuorituksiin. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.

Karlsson, Liisa 1996. Satuverkon kutojat. Laatussa lasten kanssa. Satukeikka-projektin kehittämistoiminnan osaraportti 1. Helsinki: Stakesin monistamo. Stakes aiheita 3/1996. Raportti.

Karlsson, Liisa 1999. Saduttamalla lasten kulttuuriin. Verkostotyön tuloksia Kuperkeikkakäytännössä. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. Stakes raportteja 241.

Karlsson, Liisa 2000. Lapsille puheenvuoro – Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Oy Edita Ab. Stakes tutkimuksia 1/2000.

Karlsson, Liisa 2003. Sadutus – Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Juva: PS-kustannus.

Karlsson, Liisa 2005. Sadutus – Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Karlsson, Liisa. Kerrottu – kirjoitetun ja puhutun kohtaustapa – Näkökulmia lastenkulttuuriin. WWW-dokumentti.

<http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/lapset/Julkaisut/ARTIKKELIT/LastenkulttuuriLiisa.htm>. Päivitetty 27.11.2006. Luettu 3.7.2007.

Karlsson, Liisa 2005. Lapset tiedon ja kulttuurin tuottajina. Teoksessa Hänninen, S. & Karjalainen, J. & Lahti, T. (toim.) Toinen tieto – Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 173 – 194.

Kautto, Anniina 2003. Voiko koulussa saduttaa? Turun yliopisto. Kasvatustiede. Pro gradu -tutkielma.

Kemppainen, Kaija & Riihelä, Monika (toim.) 2000. Voitko olla? E du me mej? – Satukirja, jossa lapset kertovat tarinoitaan Suomessa ja koko Pohjolassa. Helsinki: Edita.

Kemppainen, Kaija (toim.) 1998. Kissa lähti kävelyille ja hiiripiiri. Kotkan kaupunki.

Kemppainen, Kaija. Pelhonon meni puuloon ja titte te tokelii meni - dysfasia-luokissa sadutetaan. WWW-dokumentti.

<http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/lapset/Julkaisut/ARTIKKELIT/DysfasiaKaija.htm>. Päivitetty 27.11.2006. Luettu 6.7.2007.

Kuivasmäki, Riitta & Heiskanen – Mäkelä, Sirkka 1988. Aakkoset: Johdatus suomalaisen nuorisokirjallisuuden historiaan ja käsitteistöön: An introduction into its history and terminology. Tampere: Suomen nuorisokirjallisuuden instituutti.

Kyllönen, Erja 1997. Sadutus koulun työmenetelmänä. WWW-dokumentti.

http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/lapset/Julkaisut/ARTIKKELIT/Sadutus_koulussaErjaK.htm. Päivitetty 27.11.2006. Luettu 6.7.2007.

Lapset kertovat ja toimivat yhdistys 2007. WWW-dokumentti.

<http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/index.html> Päivitetty 4.7.2007. Luettu 5.7.2007.

Makkonen, Teijo (toim.) 2004. Kustannustoimittajan kirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mannila, Annina 2007. Lapsista oppia. WWW-

dokumentti.<http://www2.turkuamk.fi/aurinkolaiva/?page=view&id=700> Päivitetty 17.10.2007 Luettu 18.10.2007

Myllylä, Heidi 1998. Lapsiryhmä sadunkertojana – toiminnan organisoitumisen tarkastelua. Oulun yliopisto. Kasvatuspsykologia. Pro gradu -tutkielma.

Niskanen, Vuokko & Pitkäranta, Marja-Liisa 1997. Satu ihmislapsesta. Hämeenlinna: Karisto.

Paju, Elina. Lasten omat tarinat – toden, sadun, vuorovaikutuksen leikkiä. Teoksessa Liisa, Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Porvoo 2004: WSOY.

Remes, Päivi 2006. Sadutus vuorovaikutuksen rakentajana. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Kehittämishankeraportti.

Riihelä, Monika (toim.) 2003. Barnens sagobroar i Norden. Pohjolan lasten satusiltoja. Sögubru barna á Norðurlöndum. Barns fortellerbroer i Norden. Barns fortællingebroer i Norden. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Riihelä, Monika 1991. Aikakortit – tie lasten ajatteluun. Helsinki: VAPK-kustannus.

Riihelä, Monika 1996. Mitä teemme lasten kysymyksille? Lasten ja ammattilaisten kohtaamisen merkitysulottuvuuksia lapsi-instituutioissa. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos. Väitöstyö. Stakes tutkimuksia 66. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Riihelä, Monika 1997. Kerro satu. Stakes. Filminova.

Riihelä, Monika, ”Kerro mulle satu”. Teoksessa Huttunen, S. & Nuolijärvi, P. (toim.) Tahdon sanoa – Kirjoituksia kielen ja perinteen voimasta. Helsinki 2005: SKS.

Riihelä, Monika. Lyhyesti sadutusmenetelmän ideasta. WWW-dokumentti.
http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/lapset/Julkaisut/ARTIKKELIT/Sadutuksesta_lyhyesti_Monika.htm. Päivitetty 27.11.2006. Luettu 3.7.2007.

Riihelä, Monika. Saduttamalla jakamiseen. Teoksessa Piironen, Liisa (toim.) Leikin pikkujättiläinen Porvoo 2004: WSOY.

Rutanen, Niina 1998. Listening to and learning from children’s thoughts. Teoksessa Riihelä, Monika & Rutanen, Niina (toim.) Visible child – invisible Quality. Summary report on the International Conference 15. – 18.11.1997 in Helsinki, Finland.

National Reserach and Development Centre for Welfare and Health, Helsinki. Stakes Themes 5/1998.

Selmer-Olsen, Ivar 1989. Barnas egen kultur – et mål og et redskap. Teoksessa Birke-land, Tone & Risa, Gunvor (toim.) Barnekultur. Drammen: Landslaget for norskun-deruisning (LNU) & J.W. Cappelen, 14 – 32.

Stenius, Tuula 2004. Hetkestä kiinni – kokemuksia aikuisten saduttamisesta. Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Stenius, Tuula 2006. Kahden yhteinen juttu – vastavuoroinen kuunteleminen harjoituksena ja toimintakäytäntönä. Oulun yliopisto. Kajaanin opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.

Stern, Daniel 1992. Maailma lapsen silmin: Mitä lapsi näkee, kokee ja tuntee. Juva: WSOY.

Sädekallio, Outi (toim.) 2002. Sekasatukirja. Päiväkoti Korallin lasten satuja. Omakustanne.

Tiira, Kirsi 2000. Yhteistä kieltä etsimässä – Pienten lasten osallisuuden lisäämisestä vesiprojektissa. Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Turakka, Sanna 2002. ”Millo minun jatu tulee?” – Sadutus dysfaattisten koululaisten ryhmässä. Joensuun yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.